

- Driemaandelijks contactblad 32ste jaargang nr. 3 (juli – augustus – september 2020)
- Afgiftekantoor: 9030 Mariakerke MAIL.
- Evangelie Levensnabij Rekeningnummer IBAN-nr. BE45 9795 3507 0189
- Contactadres redactie/verantwoordelijke: Bart Pieters, Grote Kring 2 8500 Kortrijk.
- Website: www.evangelielevensnabij.be
- P4A9034

INHOUD

Blz.2	Redactioneel
Blz.4	BeterNaCorona
Blz.8	Bedreigde Democratie
Blz.10	Lezers schrijven
Blz.11	Column: Waar Rozen Bloeien
Blz.13	Voorstelling Spiranti.org
Blz.15	Partenia
Blz.19	Column: Stem vanuit de Moslimgemeenschap
Blz.21	Religie: bedenkingen over het godsbegrip
Blz.24	De meeste mensen deugen
Blz.27	Ernesto Cardenal

“denkers en doeners
alle ruimte geven
om u te inspireren”

Meer op blz.13

1. Redactioneel

Op 26 mei 2020, in volle coronacrisis dus, beluisterde ik in het onvolprezen Radio 1-middagprogramma 'Nieuwe Feiten' een aflevering van de rubriek 'het middagjournaal' dat die week bijgehouden werd door Johan Terryn, coach, acteur en presentator. Het beroerde me en ik wil het u niet onthouden. Ik verwijs in hetzelfde thema ook naar de column 'Waar rozen groeien' in dit tijdschrift. Inmiddels is het nieuwe schooljaar gestart en duimen we voor een goed verloop daarvan!

(Bart Pieters)

De wereld in willen zwerven en op dat moment in je kot moeten blijven. Het overkomt momenteel alle zesdejaars humaniora studenten. Ik heb er ook zo één in huis, op het drempeltje van 18, die net na zijn laatste 100 dagen viering, Chrisostemos voor de vrienden, in lockdown moest. Alles wat zijn jaar ging maken, zag hij één voor één sneuvelen: eerst die Italië reis waar hij al van in het eerste middelbaar naar uitkeek. Dan zijn schoolbal. Dan de proclamatie. Tickets voor concerten van zijn lievelingsartiesten die eindelijk in Europa te zien waren.

De lijst is eindeloos, of in elk geval het einde is nog niet in zicht.

Studies, steden en universiteiten gaan vergelijken kan enkel nog online.

De on-echte wereld waarbij het lijkt of je een stapje in de wereld zet tot je weer rondom je kijkt en merkt dat je nog altijd gewoon thuis in de zetel zit.

Dat is als een parachutespringer die het nu moet hebben van het staren naar google earth.

Dat is als een skiër die het moet doen met de winterbeelden op Canvas.

Dat is als varen over de woeste golven met een driemaster en ontdekken dat je eigenlijk in een fles zit.

Het gevoel is toch net iets anders.

In de plaats krijgt hij een mondmasker en twee halve dagen in halve klassen op school. Leerstof afwerken. Klaarstomen voor een studentenleven dat er wellicht ook helemaal anders zal gaan uitzien. Het feest dat zijn jaar moest worden bij het instappen van een nieuwe wereld, lijkt nu eerder op een begrafenis van zijn jeugd.

Dat maakt me kwaad als vader, ik brom inwendig, alsof er twee kabels op elkaar of in de knoop liggen die zo het signaal verstoren. Stiekem hoop ik dat er een dag komt dat hij alsnog op school kan gaan vieren dat hij er helemaal klaar mee is. Dat er verder op het jaar nog een bal op de proppen komt, dat er misschien volgend jaar nog een extra bus naar Italië wordt ingelegd om al die gemiste kansen op een mooie afronding goed te maken.

En toch, zit mijn jongen vol dromen. Ze zijn er nog. Dromen die niet kapot kunnen. Dromen waar het virus niet aan kan. Dromen die niet niet locked down kunnen worden. Voorlopig is het nu even in extremis zoeken naar een vakantiejob, die de tijd onderweg wat kan opvullen. Maar ooit worden die dromen plannen. Ooit worden die plannen werkelijkheid.

Wat kijk ik er naar uit om hem dat te zien doen, zodat het inwendig gebrom eindelijk kan stoppen en de klank en het beeld weer zuiver worden.

Verantwoordelijkheid opnemen

We hadden het in een vroeger artikeltje over verantwoordelijkheid. Dit begrip slaat warempel niet alleen op ons beroepsleven en op politici. Er zijn een hele rist voorbeelden te geven waar mensen hun verantwoordelijkheid ontlopen.

Het naleven van de coronamaatregelen. Hoe ga je om met mensen die er hun voeten aan vegen en die dit dan nog verdedigen ook? Je kan ze negeren. Dit is het gemakkelijkste. Maar maak je jezelf dan niet medeplichtig? Je kan fors reageren. Misschien goed voor de omstanders, maar bij de 'dader' riskeer je een agressieve tegenreactie. Het getuigt ook van een tekort aan respect voor deze mens. Vriendelijk maar tegelijk kordaat laten blijken dat je niet akkoord bent. Meer nog: in dialoog gaan, proberen uit te leggen waarom dit gedrag niet kan. Dit is het moeilijkst, maar wellicht het meest efficiënt.

Het is, denk ik, ook een christelijke reactie. Als we geloven dat God het heil wil van alle mensen, dan moeten we dit heil ook helpen bewerken. 'Ga er maar aan staan' zegt de Heer.

Je kan ditzelfde principe toepassen op menig domein:

- * kleine en grove vormen van racisme en discriminatie
- * aantasting van het leefmilieu
- * onrechtvaardige arbeidsverhoudingen. Het klinkt abstract, maar misschien gebeurt het in je onmiddellijke omgeving. Denk maar aan onderbetaling van vreemde arbeiders.
- * 'laster en achterklap' zijn begrippen met een baard, maar hoe ga je ermee om?

Je vindt ongetwijfeld andere gevallen waarbij je moet kiezen tussen laf zwijgen en moeizaam opkomen voor gerechtigheid...

Rob

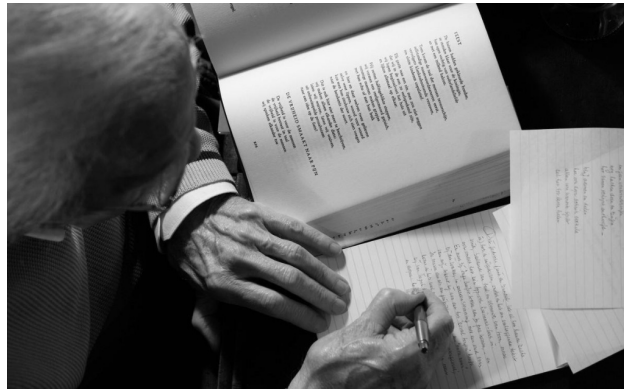
Nood aan gemeenschap

De voorbije tijd waren mensen afgesneden van heel wat verbanden. In enkele bijdragen van dit nummer komt aan bod hoe diep dat sneed in het vlees van jonge mensen. We kijken nu toch weer met andere ogen naar het belang van "school" als véél meer dan verstrekker-van-leerstof. Mensen schuren zich aan elkaar en groeien zo in menszijn. Het wegvallen daarvan is op termijn nefast.

Ook in woonzorgcentra bleven bewoners verstoken van die levensnoodzakelijke contacten met hun naasten. Tijdens mijn gesprekken van de voorbije weken en maanden met familieleden naar aanleiding van het overlijden van een dierbare die in een voorziening voor ouderenzorg verbleef, werd dit telkens aangehaald als "doodversneller". Met andere woorden: was het aantal rechtstreekse slachtoffers van Covid-19 hoog in die leeftijdscategorie, bij hen die de besmetting hadden opgelopen, dan zijn er nog véél meer ouderen overleden aan de gevolgen van de coronaquarantaine...

Zelf snakke ik naar mijn vierende gemeenschap van de zondag. Vroeger was dat de parochie maar noodgedwongen verruilden we die inmiddels voor de Gentse Dominicus. Als we kunnen rijden we de zondagmorgen vanuit Kortrijk naar de Arteveldestad om daar de dienst bij te wonen. De voorbije maanden kon dat dus ook niet en ik heb eenmaal geprobeerd om de Paaswake, weliswaar níét vanuit Dominus, online te volgen. Dat was dus niets (voor mij) en gelijk uitgeweken naar BBC voor 'Easter from Kings' met het knapenkoor van het fameuze King's College...

Hoe ik dat gemis van de voorbije tijd heb ervaren, wil ik illustreren met een tekst van Willem Barnard. In november zou de protestantse dichter die vaak in de abdij van Male verbleef en die Oosterhuis beschouwt als een van zijn leermeesters, 100 zijn geworden. Hij stierf 10 jaar geleden. Hulde!

Gisteren was het zondag, en ik zat (stond, knielde) in de kerk als elke zondagmorgen, want ik hen er verslaafd aan.

Ik kan mij niets heerlijkers voorstellen dan de liturgie meevieren op de zondagmorgen.

Ik geef toe, dat is onwennig klinken, maar ik hoef er toch niet om te liegen.

(Willem Barnard in 'Liedje dat ik niet kan Laten' bij Gooi & Sticht)

Bart

2. BeterNaCorona

We vatten hieronder 3 artikels samen die perspectieven openen voor na-corona. Ze gaan in tegen het 'business as usual' waar zoveel mensen maar al te graag in meestappen.

Een verrassende visie: 'De dialoog bij het kruis. Een hefboom voor de aanpak van de klimaat- en coronacrisis?' van Hendrik Opdebeeck, hoogleraar aan het Centrum voor Ethiek van de Universiteit Antwerpen. (1)

Hoe kan dat nu: het lijdensverhaal van Lucas lezen in verband met onze houding ten aanzien van de natuur en in het bijzonder de klimaat- en coronacrisis? Het treft de auteur hoe de dialoog tussen Jezus en de overheidspersonen en tussen de soldaten en de moordenaars in dit passieverhaal een centrale plaats heeft. In de dialoog tussen de lijdende Christus aan het kruis en de omstanders probeert hij een toetssteen te vinden voor onze houding ten aanzien van de klimaat- en coronacrisis.

Samenvatting van 'De dialoog bij het kruis'

"In die tijd, toen Jezus aan het kruis hing, stond het volk toe te kijken."

Ook in onze tijd waarin de natuur en het klimaat en zo veel coronapatiënten lijden, riskeren we veelal toe te kijken. En vervallen we in een houding van horen-zien-en-zwijgen.

"De overheidspersonen zeiden: Anderen heeft Hij gered; laat Hij zichzelf nu eens redden als Hij de Messias van God is, de uitverkorene!"

De natuur heeft ons, volgens onze overheid, historisch gered uit onze armoede, via een technologisch-economisch bestel dat steunt op haar fossiele brandstoffen. Als burgers, verslaafd aan onze consumptie, lieten we ons hierbij vervreemden van die natuur en dachten we dat ze altijd onbeperkt beschikbaar zou blijven. Zal die overheid bereid zijn na corona van koers te veranderen?

“De soldaten brachten hem zure wijn, en ook zij voegden Hem spottend toe: Als Gij de koning der Joden zijt, red dan uzelf.”

Naast de overheid is er ook de wereld van de technologie en de economie. Die lijkt zogenaamde milieuvriendelijke technologie aan te reiken: elektrische auto's, zonnepanelen, pellet-kachels en dies meer. Het blijkt vaak een vergiftigd cadeau te zijn, zure wijn zeg maar. Nieuwe technologie geeft aan nog meer mensen de kans om zagezegd voluit aan het consumeren te gaan, met alle gevolgen van dien voor het milieu, zoals met corona duidelijk wordt. Covid-19 is een gevolg van de steeds intensere globaliserende druk op onze eco-systemen. Terwijl onze 'technologie- en economiesoldaten' hun technologiесток met een spons vol zure wijn aanreiken, nemen ze ten aanzien van de natuur het bekende refrein over: red uzelf maar. Na de overheid en de soldaten krijgen we ook de burger aan het woord.

De overgrote meerderheid wil zo snel mogelijk verder consumeren en het vliegtuig opstappen. Maar niet allemaal. Zo Inge Vervotte: “Laten we vooral niet terugkeren naar de normaliteit. Liefde en verantwoordelijkheid voor de wereld moeten weer de maat der dingen worden.” Onze lafheid ten aanzien van de natuur riskeert dé misdaad van de eenentwintigste eeuw te worden. Je kent de uitspraken wel van ‘er zijn altijd klimaatopwarmingen geweest en het liep uiteindelijk wel goed af’. We hoorden het: “Een van de misdadigers die daar hingen hoonde Hem: Zijt Gij niet de Messias? Red dan uzelf en ons.”

“De andere strafte hem af en zei: Heb zelfs jij geen vrees voor God terwijl je toch hetzelfde vonnis ondergaat?”

Een andere burger erkent zijn misdoen ten aanzien van het ecologisch systeem als een misdaad. Hij beseft: wat ons met de klimaatcrisis overkomt is een soort vonnis dat over ons kan uitgesproken worden. Wanneer we, met de wetenschap, mogen geloven dat covid-19 een gevolg is van ons menselijk overhoop halen van de biodiversiteit, dan zien we in dat een vonnis over ons hoofd dreigt te hangen.

“En wij ondergaan dat vonnis terecht, want wij krijgen wat wij door onze daden verdiend hebben: maar Hij heeft niets verkeerd gedaan.”

“Nichts, nichts...” zoals het in de Mattheuspasse klinkt. Hier krijgt de fascinatie voor de (biodiversiteit van de) natuur iets religieus. Wanneer we opnieuw gaan beseffen dat we als mensen deel uitmaken van het huis van de natuur, dan gaan we er weer zorgzaam mee om. Johan Verstraeten naar aanleiding van de vijftiende verjaardag van ‘De Lier’ in Brugge: “Actie zal in de toekomst vooral een opdracht zijn tot radicale solidariteit. Deze zal moed vragen en kan de vorm krijgen van burgerlijke ongehoorzaamheid en een geweldloos verzet tegen de idolatrie van de eigen groep of natie.”

“Jezus, denk aan mij wanneer Gij in uw Koninkrijk gekomen zijt.”

Waar haalt de klimaatbewogen burger dat respect voor de natuur? Door zijn keuze voor het vliegtuig, voor vlees, voor het haardvuur veeleer te mijden, zeg maar: om deze dingen, in plaats van de natuur, ‘aan het kruis te nagelen’. Het geheim van de klimaatvriendelijke burger die het volhoudt, is zijn inkeer achter de strijd. Hij laat zich raken door en handelt vanuit een doorleefde transcendente relatie: ‘Denk aan mij...’

“Jezus sprak tot hem: voorwaar ik zeg u: vandaag nog zult gij met Mij zijn in het paradijs.”

Dit transcendente ontwaren we in onze seculiere samenleving op verschillende manieren.

* Het kan het Goddelijke zijn zoals we dat ervaren in onze relatie met Jezus, aan wie we vragen om aan ons te denken als we het niet gemakkelijk hebben om dag aan dag de natuur te respecteren.

- * Het kan het broze gelaat van de A/ander zijn, zoals bij Emmanuel Levinas. ‘Grootouders voor het klimaat’ ontwaren dat in de ogen van hun kleinkinderen.
- * Of dat transcendente ligt in het unieke van de aarde.
- * Of in de vriendelijke lach van de Boeddha, bij wie zenboeddhisten mediteren vanuit de ecologische onmacht in wat zij een Groene Cirkel noemen.

Door ons ten diepste verbonden te weten (“met Hem in zijn paradijs”) met het – gelovige of seculiere – transcendente in onze strijd voor het milieu, steunen we op een stevig draagvlak. Johan Verstraeten vat het als volgt samen: “In elk geval moeten twee uitersten vermeden worden: een strijd zonder diepgang en een inkeer zonder maatschappelijke inzet.” Ondanks of dankzij corona kunnen we ons maatschappelijk bestel heroriënteren. En dit vanuit een verbondenheid met onze schepping, in plaats van ervan uit te gaan dat we haar zomaar kunnen overheersen.

Allemaal goed en wel, maar hoe moet dat concreet?

Hoe moet de toekomst na corona aangepakt worden? Zelf gaven we een aanzet in de vorige nieuwsbrief van Evangelie Levensnabij, onder de titel ‘Basiswelvaart voor allen’. Maar, hoe belangrijk ook, het volstaat niet dat we met enkelen, of zelfs met velen, anders gaan leven. Hoofdredacteur Gie Goris gebruikt in het zomernummer 2020 van MO* (2), voor het antwoord op deze vraag, het beeld van het werkoverleg op een afdeling besmettelijke ziekten: in overleg, multidisciplinair, buiten de comfortzone van wie al enkele decennia de lakens uitdeelt, en met oog voor wie het zwakst is.

‘#BeterNaCorona’, zo luidt de overkoepelende titel van een reeks van vijf artikels. Onder beter wordt verstaan: socialer en ecologischer. Het eerste van deze vijf artikels, dat van John Vandaele (blz. 27-29), noemt de Europese Green Deal een kans die Vlaanderen niet mag missen. Hiermee kan het verstandig inspelen op de coronacrisis.

In een eerste deel beantwoordt hij de vraag: hoe financier je het herstelbeleid? De staat moet zelf uitgaven doen, om het gebrek aan privé-investeringen op te vangen. Een deel van de schulden die de staat maakt zal sowieso moeten worden afbetaald. Van belastingen kan een gedragssturende werking uitgaan, belangrijk voor de strijd tegen de klimaatverandering.

- * Moet er eindelijk een vermogensbelasting komen? Een meerderheid van de Hoge Raad van 12 experts vindt van wel.
- * Het web van fiscale aftrekposten uitdunnen. Met als duidelijkste voorbeeld: het systeem van de bedrijfswagens.
- * De trend van dalende vennootschapsbelasting stopzetten.
- * De rulings, waarbij grote bedrijven zeer gunstige belastingregelingen afspreken met bepaalde staten. De grote techbedrijven zijn meesters in dergelijke belastingontwijking. Amazon en de hele internethandel hebben veel voordelen gehaald uit de lockdown.
- * Belastingverminderingen koppelen aan innovatieve en groene investeringen.
- * Milieutaksen invoeren.
- * De kerosinetaks: voor een klimaatvriendelijker luchtvaart.

Wat er met de middelen gebeurt, is minstens even belangrijk. Worden ze gebruikt om terug te keren naar vroeger? Of om aan een meer duurzame economie te bouwen? Er is een plan nodig, een visie hoe de staat tussenkomt bij het redden van bedrijven of het investeren in sectoren.

Voor een transitieplan richting toekomst moet er een herstelbeleid komen gericht langs de lijnen van de Europese Green Deal. Maar een actieve overheidsrol is een breuk met het neoliberale denken. De VN-organisatie voor Handel en Ontwikkeling UNCTAD signaleert dat meer en meer overheden een industrieel beleid uittekenen. Ook de Europese Unie lijkt de bocht gemaakt te hebben. Toch kan een economie, die alles herbruikt en recycleert, ook niet zonder betrokken burgers.

De Vlaamse overheid moet vooruit durven kijken en plannen maken, in nauwe samenwerking met samenleving (het middenveld) en bedrijven. Alleen zo kom je tot een klimaat-neutrale industrie. Beseft de Vlaamse regering dat?

Tot zover John Vandaele in Mo*.

De globale uitdagingen

Els Hertogen, directeur van 11.11.11., vraagt van haar kant aandacht voor het wereldwijde plaatje. Gaan we naar een post-coronawereld die meer solidair is met het Zuiden of plooit het Noorden zich terug op rauw eigenbelang? Nu de coronacrisis, als een generale repetitie van de klimaatcrisis, de wereld een voorsmaakje geeft van wat een systeemschok teweegbrengt, kan alleen grenzeloze solidariteit het antwoord zijn.

Om de globale uitdagingen met zijn allen aan te pakken moeten we het ene oog houden op de dagelijkse strijd tegen het virus, en het andere op de nalatenschap van de pandemie. In de ontwikkelingslanden is de volksgezondheid verre van de enige – of grootste – zorg. Landen die afhankelijk zijn van de export van grondstoffen zien prijs én vraag ineenstuiken.

Wat zijn de gevolgen van corona voor deze landen?

- * De Internationale Arbeidsorganisatie schat dat wereldwijd 25 miljoen banen verloren zullen gaan na corona, de helft daarvan in Afrika.
- * Het geld dat arbeidsmigranten naar familie in hun herkomstlanden sturen droogt op.
- * Er dreigt acute hongersnood voor 130 tot 250 miljoen mensen.
- * Andere (gezondheids)problemen zoals malaria geraken ondergesneeuwd.
- * Terwijl de ontwikkelingslanden toch al capaciteit te kort komen om zich te wapenen tegen de klimaatcrisis, komt de coronacrisis daar nu bovenop.

Tweehonderd organisaties, waaronder 11-11-11, lijsten op wat deze landen nu nodig hebben.

1. Een universele gezondheidsaanpak tegenover de brute bezuinigingen, opgelegd door de Wereldbank, het IMF en hun regionale partners, zoals de Afrikaanse Ontwikkelingsbank
2. Waardig werk en leefbaar inkomen met een sterkere sociale bescherming
3. De mensenrechten altijd en overal als uitgangspunt; beperkingen van de vrijheid moeten proportioneel en tijdelijk zijn
4. Een rechtvaardige betaling van de coronafactuur. Schulden voor 2020 en 2021 moeten kwijteschelden worden om de ontwikkelingslanden financiële zuurstof te geven. Eerlijker binnenlandse belastingen. Natuurlijke rijkdommen duurzaam aanboren. Meer structurele ontwikkelingshulp met investeringen in de publieke diensten. Internationale klimaatfinanciering voor de ontwikkelingslanden
5. Economische heropbouw in het teken van de transitie naar ecologische en sociaal rechtvaardige economie en een koolstofarme samenleving
6. Wereldwijde samenwerking die al deze uitdagingen tot een goed einde brengen.

De economische gevolgen van de coronacrisis bevestigen nog maar eens hoe sterk we wereldwijd verbonden zijn. Van coronacrisis, klimaatcrisis, tot economische crisis: BeterNaCorona zal er alleen komen als we globale uitdagingen met zijn allen aanpakken.

De lijnen voor een alternatief zijn hiermee uitgetekend. Maar de bekoring om, zoveel mogelijk, terug te keren naar de toestand voor-corona is enorm. Zo wil Bart Van Craeynest, hoofdeconoom bij Voka – die de belangen verdedigt van de Vlaamse ondernemers – toch vooral geen ‘verkeerde’ lessen trekken uit de coronacrisis (4). Deze crisis vergroot volgens hem net het belang van groei. Kleinschaliger maken verlaagt onze welvaart. En arbeidsduurverkortings is uit den boze.

Hierop kwam reactie van Bleri Lleshi (5), je weet wel, de schrijver van ‘De kracht van hoop’ (zie onze Nieuwsbrief 2018, nr. 4, blz. 2 en 2019, nr.1, blz. 16-17). Lleshi pleit voor meer welvaart, welzijn en duurzaamheid, in plaats van economische groei. En geeft hiervoor het voorbeeld van Nieuw-Zeeland. Hij citeert Angela Merkel: “Het is belangrijk dat als we economische stimuleringsprogramma’s opzetten, we de bescherming van het klimaat altijd goed in de gaten houden.”

We moeten investeren in onderwijs, welzijn, huisvesting, armoedebestrijding en cultuur, stelt Lleshi. En het geld halen bij wie thans zo goed als geen belastingen betaalt. Grote Belgische bedrijven hebben 712,3 miljard euro in belastingparadijzen ondergebracht en, alleen al in 2018, kregen de grote bedrijven 16,02 miljard euro cadeau van de Belgische staat.

De middenveldorganisaties ABVV, ACV, Bond Beter Leefmilieu, Beweging.net, Minderhedenforum, CM, ACLBV, Gezinsbond, 11-11-11, NVSM, De Federatie, Netwerk tegen Armoede, de Verenigde Verenigingen en Arbeid & Milieu scharen zich achter een progressieve agenda, zoals Els Hertogen die uittekent. Ze doen dat in “ Alles bij het oude laten? Nee, bedankt” (De Standaard, 14 juli 2020, blz. 27).

Maar ook de bisschoppen laten zich niet onbetuigd. COMECE is een commissie van katholieke bisschoppen binnen de Europese Unie. Ze is in het leven geroepen door de bisschoppenconferenties van de lidstaten van de Unie. België is erin vertegenwoordigd door Jean Kockerols, hulpbisschop voor Brussel. In een communiqué stelt COMECE actievormen voor, gebaseerd op het begrip van ecologische, sociale en herverdelende rechtvaardigheid. Wat is hiervan, volgens voorzitter Antoine Hérouald, de kernboodschap? “Rechtvaardigheid mag geen slogan zijn. Ze moet een specifieke inhoud hebben. Ze moet ecologische rechtvaardigheid zijn. We moeten onze consumptie- en productiepatronen duidelijk veranderen. Sociale rechtvaardigheid moet worden aangescherpt omdat de gezondheidscrisis – zoals alle crisissen – ongelijkheden schept tussen wie standhouden op beide benen en wie zich in de marge bevinden. Bovendien is er pas financiële en fiscale rechtvaardigheid op het moment dat de armsten en zwaksten in de samenleving niet langer het slachtoffer zijn van belastingontwijking.”(6)

(1) Tijdschrift voor Geestelijk Leven, driemaandelijks tijdschrift voor spiritualiteit in Vlaanderen en Nederland, april-juni 2020, blz. 27-35, www.tgl.be

(2) Mo* 136, zomer 2020, blz. 24-41, www.MO.be

(3) Els Hertogen, Grenzeloze solidariteit is het enige antwoord!, tijdschrift Samenleving en Politiek (SamPol), jaargang 27, nummer 6 juni 2020, blz. 48-54

(4) Bart Van Craeynest, Wat u vooral níét moet leren uit de coronacrisis, De Standaard, 3 juli 2020, blz. 36

(5) Bleri Lleshi, Het herstel moet rechtvaardig en verantwoord zijn, De Standaard, 6 juli 2020, blz. 27

(6) Next Generation EU. Msgr. Hérouard (COMECE): “No one is saved alone!”
FacebookTwitterLinkedInWhatsAppEmailPrint, 29 maggio 2020

3. Bedreigde democratie

We hadden het er al over in Nieuwsbrief 2018-3 onder de titel ‘Antidemocratisch populisme en christendom’: het gaat niet goed met onze democratie. Deze Nieuwsbrief is nog na te lezen op de website www.evangelielevensnabij.be.

Andrzej Duda werd op 12 juli 2020 herkozen tot president van Polen. Hij vertelt zijn kiezers – in één adem – dat ze zich niet hoeven te schamen voor hun katholiek geloof en voor weinig progressieve gevoelens jegens migranten en seksuele minderheden. Hij noemt homoseksualiteit ‘een ideologie erger dan het communisme’. Zijn partij, PiS (Recht en Rechtvaardigheid) die in

Polen aan de macht is, breekt onafhankelijke rechtspraak af en is hierover in conflict met de Europese Unie. En Polen stapt uit de conventie die geweld tegen vrouwen bestrijdt.

De gelijkenissen met Hongarije zijn opvallend. De Europese Commissie en het Europees Parlement zijn bezorgd over de staat van de rechtsstaat in Hongarije. Premier Viktor Orbán (Fidesz) voert omstreden wijzigingen door die de democratie onder druk zetten. Zo heeft hij een mediawet en een universiteitswet ingevoerd, waarin allerlei beperkingen worden opgelegd. Ook is er forse kritiek op de harde opstelling van Hongarije in de vluchtelingen crisis. De Europese Commissie stelt dat de veranderingen in Hongarije de rechtsstaat dreigen te ondermijnen en dat daarmee de Europese normen onder druk staan.

Christen, conservatief en weinig democratisch: het is geen uitzondering. Er zijn meerdere voorbeelden: Jair Bolsonaro in Brazilië (katholiek), Boris Johnson in Groot-Brittannië (Anglicaan) en Donald Trump (de Bijbel op zijn kop). In het orthodoxe Servië en het katholieke Kroatië gaan nationalisme en ontkenning van de genocide hand in hand.

Ook politici van andere religies hebben dikwijls van democratie geen kaas gegeten. Op 21 juni 2020 overleed Zeev Sternhell, een van 's werelds toonaangevende experts op het gebied van fascisme. Van dat fascisme was hij als Jood zelf het slachtoffer geworden – zijn moeder en zuster werden door de nazi's vermoord – en hij vreesde dat ook Israël dezelfde weg kan opgaan. De kolonisering en de nederzettingen in de bezette gebieden, de politieke minorisering van de Palestijnen en de doorbraak van een rechts en religieus nationalisme kon hij niet verenigen met zijn liberaal-democratische waarden. Zo was het, zei hij, een eeuw geleden ook in Europa begonnen. (Marc Reynenbeau, Zeev Sternhell – Israëliisch historicus en vredesactivist 'Vergeet nooit dat de democratie bijzonder kwetsbaar is', De Standaard, 22 juni 2020, blz. 17)

Keren we terug naar het christendom. Op 14 juli schreef Jelte Wiersma in Elseviers Weekblad: "In een wereld die historisch vooral dictators of exclusief elitebestuur heeft gekend en nog altijd kent, is de liberale democratie een exotische bestuursvorm die voortkomt uit een combinatie van Griekse filosofie, Romeins recht en christelijke moraal. Deze liberale democratie gaat maar in weinig landen heel diep. Een liberale democratie is ook vreselijk moeilijk. Het gaat niet uit van bloedbanden, stam, ras of etniciteit maar van de christelijke uitvinding: het individu. Eenieder is gelijk want geschapen naar Gods evenbeeld."

Dit begrip 'liberale' is toegevoegd aan democratie om een onderscheid te maken met landen zoals Rusland en Iran waar wel wordt gestemd, maar individuele rechten niet door onafhankelijke rechters worden gewaarborgd. Deze vorm van democratie maakt opgang in Oost-Europa. De Hongaarse premier Viktor Orbán noemt de door hem gewenste bestuursvorm de 'onliberale democratie'. Daarbij staat van staatswege het Hongaarse volk centraal, en niet – zoals in de liberale democratie – het individu."

Dat de christelijke moraal, samen met de Griekse filosofie en het Romeinse recht er aan de basis van liggen, betekent niet dat democratie noodzakelijkerwijze voortvloeit uit deze drie. Ze waren wel de vruchtbare bodem, waarop de democratie zich kon ontwikkelen. Het heeft geduurd tot het einde van de 18-de eeuw vooraleer de Westerse democratieën ontstaan zijn. De Byzantijnse wereld, waar ook Rusland toe behoort, was evenzeer erfgenaam van de late Oudheid en toch ontwikkelde de democratie zich daar niet. Het garanderen van de grondrechten is eveneens noodzakelijk om van een democratie te kunnen spreken. Orbans 'illiberale democratie' is daarom een *contradixio in terminis*. Geen democratie zonder een constitutionele

rechtsstaat. Hij gebruikt de term alleen om een autoritair conservatisme een democratisch gezicht te geven. En dit is geen typisch Hongaars verschijnsel!

Democratie is echter wel veel meer in overeenstemming met de leer en de praktijk van Jezus van Nazareth dan een autoritaire gezagsuitoefening. We kaartten dit al aan in die Nieuwsbrief van twee jaar geleden (2018-3). En dat heeft nogal wat consequenties, niet alleen op politiek, maar ook op intern kerkelijk vlak.

R.

4. Lezers schrijven

Reacties, meningen, opinies, ingezonden stukken van lezers van de Nieuwsbrief Evangelie Levensnabij horen hier thuis. De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud die wegens plaatsgebrek niet altijd integraal kan worden afgedrukt in het blad.

De volledige tekst is dan na te lezen op www.evangelielevensnabij.be of op te vragen via info@evangelielevensnabij.be. Via die "adressen" zijn ook uw reacties welkom.

Lezer **Chris Vander Massen** uit Kortrijk bezorgde volgende reactie op de rubriek 'Jeremiade' uit Nieuwsbrief 2020/3, na te lezen op onze website www.evangelielevensnabij.be.

'Dat heerschappij kent niks van wetenschap, maar zo waar nog minder van liefde', lees ik in de rubriek 'Jeremiade' van vorige Nieuwsbrief. De basis van deze klaagzang is een nieuwsbericht, 'Generaal-overste Broeders van Liefde jaagt dokters en wetenschappers op de kast: Gender is een dwaling'.

Dit prikkelt mijn nieuwsgierigheid. Op de website van de betreffende broeder René Stockman vind ik het opiniestuk dat aanzette tot boosheid, *'Gender, een gevaarlijke dwaling'* – https://broederstockman.be/#Gender_een_gevaarlijke_dwaling.

Tot mijn verbazing is het een genuanceerde, goed gedocumenteerde tekst, die op geen enkel moment discriminerend is. Meer nog, een wake-up-call, een schaarse tegenstem. Vanuit een breed maatschappelijk kader schetst hij, hoe de actuele gender-ideologie zijn wortels vindt in een voortschrijdende verabsolutering van zelfbeschikking en hoe de VN een belangrijke rol heeft gespeeld in de verspreiding van het gender-denken. Identiteit is volgens dit denken gebaseerd op Judith Butler, iets vloeiend waar geen mannelijke of vrouwelijke wezens bestaan, maar het zich 'man of vrouw' voelen een bepaalde uitingsvorm is die te allen tijde kan veranderen. De erkenning van deze uitingsvorm boven biologische identiteit is inmiddels geëvolueerd tot een afdwingbaar begrip.

Bezwarend kan men opmerken dat hij een aantal conservatieve elementen herhaalt die niet meer bij de tijd zijn en dat hij religieuze argumenten gebruikt, waardoor in het huidige klimaat men niet au serieux wordt genomen en een inhoudelijk debat uitblijft. Dit is echt jammer, zeker nu de genderproblematiek niet meer weg te denken is uit de berichtgeving. Open identiteit is de nieuwe norm, als een vrijheid van zijn en wie dit in twijfel trekt wordt vlug uitgewuifd als discriminerend. Nochtans zijn de consequenties niet min en ook wordt er aan iets fundamenteels voorbijgegaan. Zich bezinnen over het in te nemen standpunt is op zijn plaats. Daarom vind ik het wenselijk mijn visie uit te werken.

Laat er geen misverstand over bestaan, ik heb respect voor elke mens ongeacht hun seksuele voorkeur. Maar geslachtsveranderingen op dezelfde lijn plaatsen, is fout. Zeker, ik ontken niet dat het om een ernstig probleem gaat, waarvoor een oplossing moet worden gezocht. Maar het

lichaam aanpassen, naar hoe men zich voelt is niet de weg die moet ingeslagen worden. Het resultaat is nooit toereikend, nooit wordt men echt man of vrouw, maar blijft men achter als transman of transvrouw met een verminkt lichaam. Als argument om geslachtsverandering te verantwoorden, wordt aangevoerd dat het wetenschappelijk bewezen is dat genderidentiteit geen binariteit is, maar een continuüm; men voelt zich meer of minder man of vrouw. Dit is niet hetzelfde zeggen als je bent in een verkeerd lichaam geboren. Trouwens, niemand is in een verkeerd lichaam geboren. Het ander argument is dat geen enkele therapie helpt. Het is niet omdat er geen pasklare oplossingen zijn, dat er geen uitweg is. Op een website voor transgenders lees ik, *'Het mooiste wat je kunt zijn is jezelf'*. Hiermee bevestigt men dat transgender-zijn iets is wat je bent, dat een biologische oorzaak heeft. Met dergelijke mooie woorden sluit je mensen op in hun zelfbeeld en drijf je hen richting transitie.

Identiteit is niet iets waarmee je geboren wordt maar dat je verwerft gaandeweg. Trouwens het woord 'identiteit' leunt dicht aan bij 'identiek', identiek zijn aan of zich spiegelen aan. Niettegenstaande de basis hiervan al heel vroeg wordt gelegd, blijven we dit een leven lang doen. In aanvang verschaftte dit denkbeeldig ik een gevoel van lichaamseenheid en beheersing. Zo wilden we als kind laten zien wat we konden. Maar gaandeweg moesten we ontdekken dat we nooit echt overeenstemden met wat we ons verbeeldden te zijn. Soms werden we bevestigd, maar soms ook niet. Onze identiteit werd voortdurend bijgestuurd vanuit een spel van spiegelen en reacties om ons heen, al dan niet bevestigend en soms wel confronterend.

... lees verder: www.evangelielevensnabij.be

5. Column 'Waar rozen bloeien'

Wat is de corebusiness van onderwijs? Het is de vraag waar velen zich de afgelopen maanden over gebogen hebben. De impact van het coronavirus en de daarmee gepaard gaande lockdown zorgde ervoor dat niet alleen ons leven, maar ook ons 'onderwijzen' er plots helemaal anders uit ging zien.

Ik herinner het me nog levend. Een donderdagnamiddag ergens vroeg in maart. In de leraarskamer – tijdens de namiddagspeeltijd – werd de mededeling gedaan dat we – wegens de festiviteiten van de 100dagen – niet zouden wachten op het besluit van de allereerste veiligheidsraad om de scholen te sluiten, maar gewoon zelf een dag vroeger in lockdown zouden gaan. Wat moesten we aan onze leerlingen vertellen? Van alles klonk er. Dat ze er rekening mee moesten houden dat het mogelijk maar voor enkele dagen of een week zou zijn. Dat ze toch best wat boeken mee moesten doen naar huis zodat de grote vakken toch nog een taakje konden geven. Dat ze vooral moesten afwachten, maar dat het allemaal niet zo'n vaart zou lopen. Het nieuws communiceren aan de leerlingen zorgde voor euforie. Overal op dat moment klonk er gejuich alsof het gevangenisstelsel waar ze in zitten ophield te bestaan, alsof de Berlijnse Muur voor de tweede maal gevallen was. Pure ontlasting – en dat alles voor misschien gewoon zomaar een onverwachte extra vrije dag. Of wat extra vakantie – zoals iedereen toen nog dacht.

De periode die erna volgde zou voorgoed het onderwijs op zijn kop zetten. Thuiswerken werd de norm en het slagwoord 'thuisonderwijs' was plots een hangbare term. Geen mens die wist hoe

we het moesten aanpakken. Lessen via Smartschool – ja, al viel dat platform meteen op de eerste virtuele lesdag al plat. Een schande? Enkel maar in België mogelijk? Het zijn platitudes en ik ben het er niet mee eens.

We waren op zoiets niet voorbereid en dus was het voor alles en iedereen zoeken.

Enerzijds werd het een boeiende periode. Innovatie en vooruitgang deden plots veel sneller hun intrede in het onderwijs. Onlineopdrachten, virtuele uitdagingen, hoorcolleges voor de theoriestukken en dan verwerkingsopdrachten om alles in te oefenen. Leerkrachten die samenwerkten en elk die daarbij zijn of haar sterktes naar boven kon laten komen. Er zat zoveel toekomstmuziek in. Zelf heb ik er ook enorm van genoten. Saaiere theoriestukken kon ik gebald en heel overzichtelijk in filmpjes of middels ingesproken presentaties geven – ononderbroken – waardoor nadien alle vragen konden beantwoord worden. En dan: spelen maar... een week lang 'Mol'-afleveringen maken om hen zo wegwijs te maken in het Lucasevangelie en de synoptische kwestie, een kookboek met 'Bake-off Vlaanderen'-uitdagingen om hen aan de slag te laten gaan met gerechten uit de Franse Revolutie en zo ook samen de historiek erachter te verkennen, virtuele stadszoektochten doen via Google Maps om de renaissancegebouwen in Brugge te vinden... Heel wat zaken die vroeger in het klaslokaal onmogelijk waren, konden nu plots wel...

Maar anderzijds legde het wel de pijnpunten van onze samenleving bloot. De kloof tussen rijk en arm, tussen warme gezinnen en zij die het soms moeilijker hebben om welke reden dan ook, werd pijnlijk duidelijk. Je moest over een laptop en een goeie internetverbinding beschikken, ouders moesten tijd hebben om op te volgen of minstens zelf wat knowhow hebben om de problemen op te lossen. Maar ook het grote aspect van 'vangnet', 'community' en 'zorg dragen voor elkaar' was immens voelbaar – misschien nog het meest van allemaal.

In het begin was het klasmoment zo leuk: online inloggen in een chatroom en dan met z'n allen staren naar de kamers waarin iedereen zat, blij zijn om mekaar zo nog terug te zien en veel te vertellen hebben. Hoe langer de lockdown duurde, hoe minder er verteld werd – logisch, wat gebeurde er ook... - maar ook hoe meer ik sommige leerlingen niet zag. Vergeten in te loggen, geen zin of gewoon wegdeemsteren...

Hoezeer het Ministerie van Onderwijs denkt dat we een nieuwe era binnengetreden zijn, waarbij technologie veel meer zijn weg gevonden heeft in het onderwijslandschap en lessen-vanop-afstand een droom zijn voor velen, de afgelopen maanden hebben heel duidelijk gemaakt dat scholen veel meer bieden dan goed onderwijs en lesinhouden. Oh, dat wisten we al langer hoor – een school is

zoveel meer dan lessen alleen, maar voor wat komt zou ik het graag willen omdraaien. Laat ons zeker vanaf 1 september weer doen waar we goed in zijn: les geven, inhoud overdragen, maar vooral deze generatie – en allen die komen – dragen, soigneren, helpen groeien in menswording en deel-van-een-gemeenschap zijn.

Elke school is bij het opstarten bezig met de praktische zaken: hoe gaan we alles runnen volgens de regels, wat als er een uitbraak is van het virus, hoe kunnen we zorgen dat alles goed verloopt, maar bij de aanvang van het schooljaar is mijn grote wens dat we af en toe eens dat praktische aan de kant durven schuiven om die minimensjes en minivolwassenen voorop te plaatsen en hen de kans te geven om te groeien in zichzelf-zijn, in thuiskomen in een groep en een verhaal en vooral gewoon gelukkig te mogen zijn.

(Skribal)

6. Voorstelling "Spiranti.org"

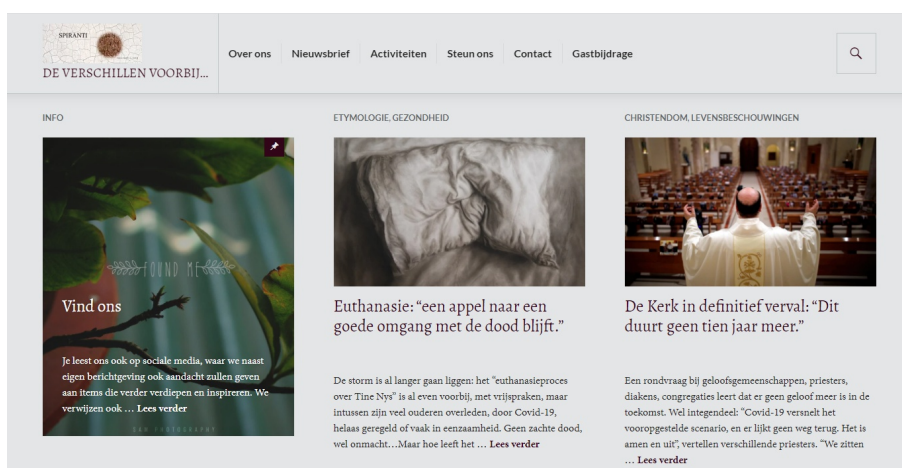
Spiranti.org is een nieuw, levensbeschouwelijk media-platform dat gelanceerd werd op 3 mei dit jaar. Het idee ontstond in december 2019 en de aanloop naar die derde mei was een moeizaam denk- en doe-proces, dat vijf maanden na de opstart belangstelling begint op te wekken. Evangelie Levensnabij, dat ik reeds twintig jaar volg, vroeg me dit initiatief toe te lichten.

Wat was het idee precies?

Eigenlijk start elk idee vanuit een verlangen. En een verlangen betekent dat er een tekort is. Klinkt eenvoudig, maar zo werkt het wel. Het tekort omschrijf ik als volgt: reeds lange tijd ontbreekt het in Vlaanderen en Brussel aan een media-platform dat zich toelegt op maatschappelijke vraagstukken die beschouwend en analyserend worden benaderd. De filosofie en psychologie worden nog enigszins getolereerd binnen de reguliere media, maar religieuze en - ruimer omschreven - levensbeschouwelijke invalshoeken krijgen reeds lange tijd geen enkele ruimte meer. Zonde, en problematisch.

Elk zijn eigen "niche"

Toen de bekende "Uitzending door derden" verdween van de radar werd het publiek gepaaid met de belofte dat de publieke omroep zou inzetten op zogenaamde "inclusieve programmatie" waarbij het levensbeschouwelijke méér plaats zou krijgen dan voordien binnen de gewone programmatie. Ook zou VRT eigen producties maken. En zo werden de "uitzendingen door derden" stilletjes geschrapt, zonder veel weerwerk. Vooral het Humanistisch Verbond en Kerknet namen de rol over binnen de eigen niche, maar het bredere publiek werd - uiteraard - niet langer bereikt.

De beloftes van de VRT werden echter niet of nauwelijks ingelost. "Wanderlust" was een eenzame streling voor de ziel, maar verder werd er weinig gerealiseerd. De expertise ontbreekt ook in ons medialandschap, en het lijkt alsof de Main Stream Media (MSM) het buikgevoel vertolkt van de meeste burgers en politici die "de levensbeschouwingen" als een puur private aangelegenheid beschouwen. Zonde, en problematisch.

Het bekende streamingplatform VRTNu biedt sinds enkele maanden een zeer klein aanbod levensbeschouwelijke programma's aan. Het is een vrij statische pagina met een aanbod dat niet brengt wat het belooft. (Link: Vrtnu.be > Categorie > Levensbeschouwingen.) De vraag leeft dan ook of onze publieke omroep dit thema, en het publiek dat er voor is, eigenlijk wel ernstig neemt? Ik denk het niet. Zonde en problematisch.

Rondjes draaien in de eigen doelgroep

Elke levensbeschouwing werd op die manier naar de eigen niche verwezen en in de marge geduwd. En daar zitten ze nu. Elk medium schermt met statistieken die benadrukken dat er een rijk lezerspubliek is, maar éénieder weet dat je maar moeilijk nieuwe mensen bereikt zolang je binnen de eigen niche rondhangt. Daarenboven is er nog zelden ruimte voor zelfreflectie. Levensbeschouwelijke platformen bedienen een eigen aanhang en elke kritische noot kan leiden tot polemiek en een terugval in het lezersaantal. Je kunt je dus vragen stellen bij deze vorm van

beperkende media die - net omdat ze voortaan op zichzelf lijkt aangewezen - een open debat over onze samenleving en de eigen instituties eigenlijk onmogelijk maakt. Zonde en problematisch.

Spiranti Media zoekt een middenweg, dus de moeilijkste

Met Spiranti willen we de samenleving analyseren en tegelijk willen we de verschillende (religieuze) levensbeschouwingen gezicht geven op één platform en hen de nodige aandacht geven: zowel inhoudelijk als institutioneel. Dit alles zonder veel pretentie, want het gaat om vrijwilligerswerk van vele handen. En nee, een volledig beeld kunnen we nooit geven, maar een poging daartoe doen we wel.

Wat de levensbeschouwingen te weinig beseffen: je wekt op vandaag geen geloofwaardigheid meer op door slechts één kant van de medaille te blijven benadrukken. Die tijd zijn we echt voorbij. Mensen willen een klaar en helder beeld over levensbeschouwingen en religie, zonder verfraaiing. "Geef de "nodige" aandacht aan de rauwheid van je eigen verhaal voor de ruwheid van de MSM het overneemt". Dat zou de leuze moeten zijn.

Maar zover zijn we nog niet in Vlaanderen. Toch zijn er mooie voorbeelden over de grens. Ik verwijs daarbij graag naar Het Nederlands Dagblad waar journalist-theoloog Hendro Munsterman, innoverende media ontwikkelt door, in dit geval, de katholieke Kerk op een eerlijke manier in beeld te brengen. En hij schuwt daarbij geen enkel thema. Dit is wat totaal ontbreekt in het Vlaamse landschap (en dan spreek ik over alle (religieuze) levensbeschouwingen): transparantie genereren over die besloten wereld van de (religieuze) levensbeschouwingen en zowel het mooiste als het meest verwerpelijke op een genuanceerde manier onder de aandacht brengen. Dat is wat Munsterman doet.

De moeite waard om dit initiatief verder te zetten

Wie onze website bestudeert merkt de we zeer verscheiden thema's aanreiken, belicht vanuit verschillende disciplines: psychologische, politieke, ecologische, filosofische, religieuze, etc... Eigenlijk willen we alle maatschappelijke vraagstukken ruimte geven om overdacht te worden.

En na vijf maanden en bijna 100 artikels schrijfplezier, 15 auteurs die het beste van zichzelf geven, en 5000 originele bezoekers, mogen we stellen dat Spiranti wellicht levensvatbaar is. Het loont dus de moeite te onderzoeken hoe en of dit initiatief professioneel uitgebouwd kan worden, met aandacht voor diversiteit en toegankelijkheid. Is het resultaat van zo'n proces negatief dan zal de huidige werkvorm aangehouden worden. Maar het zou zonde zijn het onderzoek niet te voeren.

Werk mee, denk mee, doe mee!

Op maandag 19 oktober van 20-21.30u. en op vrijdag 23 oktober van 10-11.30u. organiseert Spiranti twee Webinars. Een Webinar is een samenvoeging van website + seminar. Een online-lezing dus die je gratis zult kunnen bijwonen na inschrijving. Ik zal er uit de doeken doen hoe het gesteld is met de levensbeschouwingen en media in Vlaanderen en Brussel, waarom samenleving en media meer aandacht moeten schenken aan beschouwende disciplines, inclusief de religieuze en wat daarbij de rol daarbij kan zijn van dit jonge initiatief. Tijdens en na de Webinars zult u ook vragen kunnen stellen, of ons nadien aanschrijven via geijkte kanalen. Wie op 19 oktober niet kan aansluiten, kan dit alsnog op 23 oktober doen.

Schrijf je alvast in voor de nieuwsbrief op de website en ontvang als eerste een uitnodiging voor deze lezingen. Of laat je nu reeds voeden en inspireren door een divers aanbod van bijdragen op www.spiranti.org . We zijn benieuwd naar jouw bemoedigende en kritische voetnoten daarbij.

(Thomas Holvoet)

Partenia

Drie delen in deze bijdrage voor Partenia. Eerst een tekst van mgr. Gaillot zelf, van 34 jaar geleden –zoals ik die vind in J.-M.Muller, Guy Riobé. Jacques Gaillot. Portraits croisés, DDB 1996. Vervolgens een korte geschiedenis van de Franse vereniging “Partenia 2000”, naar aanleiding van de opheffing ervan en haar laatste algemene vergadering, 13 maart 2020. En tot slot een prachtige tekst van José Arregi naar aanleiding van ditzelfde gebeuren.

Homilie van mgr. Jacques Gaillot

25 februari 1986, op de uitvaart van Jacques de Bollardièrre

Jacques de Bollardièrre (°1907) werd militair ‘uit roeping’, in het spoor van zijn vader en grootvader. Ging bij het vreemdelingenlegioen, was zeer actief in de 2e Wereldoorlog (koos de kant van De Gaulle en de geëllieerden), maar begon aan zijn ‘beking’ tijdens de Algerijnse Onafhankelijkheidsoorlog (1954-1962), bij het zien van folteringen als oorlogspraktijk. Hij werd een militant van het eerste uur bij de Beweging voor een Geweldloos Alternatief, MAN (Mouvement pour une Alternative Non-Violente), waar Gaillot als bisschop ook vrij vroeg kennis mee maakte.

Bij het samen beluisteren van het intense lied van de Zaligsprekingen, roept elk van ons in het geheugen van zijn hart het gezicht op van Jacques de Bollardièrre.

Verleden jaar waren we nog samen in Nîmes, voor het proces van een jonge officier. De zaal van de rechtbank zat propvol. Duidelijk vermoeid ging generaal de Bollardièrre naar voren om zijn getuigenis af te leggen. Terwijl allen in de grootste stilte aan het luisteren waren, kwam mij plots een zaligspreking op de lippen, een lofprijzing:

Gelukkig is deze man, die zo spreekt!

Gelukkig is hij die zich tot het uiterste inzet om het op te nemen voor de mens!

Gelukkig is hij die de vrede dient met de kracht van de waarheid. Het koninkrijk van God hoort hem toe.

Dat speelde zich af in de rechtbank. Nu bevinden we ons in een kerk. Als een oudere broer die God wat laat op mijn weg heeft gezet, heeft Jacques de Bollardièrre licht geworpen op mijn zoektocht. Hij heeft me aangemoedigd in moeilijke dagen. Hij heeft me in staat gesteld om bepaalde bladzijden uit het Evangelie te begrijpen.

Als dankbetuiging en als blijk van vriendschap ten aanzien van zijn familie, zou ik het met u willen hebben over de drie uitdagingen die ik van hem ontvangen heb: voor mijn leven als mens, als christen en als bisschop. Drie uitdagingen waarin voor mij iets van het Evangelie doorklinkt.

Generaal de Bollardièrre kent de oneindige prijs van elke mens. voor hem is elke mens een broer. Met hoeveel energie verzet hij zich niet tegen hen die de mens ontmenselijken en het zwijgen opleggen! Met hoeveel doorzettingsvermogen is hij niet bezorgd om de mens te beschermen tegen zichzelf en tegen de anderen! Hij verdroeg niet dat met een mens de spot werd gedreven. In een interview in de krant La Croix verklaarde hij:

Ik ben altijd verontwaardigd geweest als ik iemand die zwak was zag beledigd worden; onrecht en verdrukking hebben mij altijd opstandig gemaakt.

Die woorden krijgen het krachtig accent van de profeten, als we terugdenken aan zijn veroordeling van de folteringen in Algerije. De verdediging van de mensenrechten liet hem niet los. [...]

Hoe komt het dat een generaal een geweldloze strijder werd? Het is de vraag die velen zich dezer dagen stellen. Hijzelf antwoordt op die vraag:

Als ik mijn verleden overschouw, dan overheerst de indruk van continuïteit. Ik wou militair worden om bepaalde waarden te verdedigen: de vrijheid, de rechtvaardigheid, de menselijke waardigheid. Mijn doel is nog altijd hetzelfde, alleen mijn strategie is veranderd.

Van oorlog tot oorlog is hij zich bewust geworden tot welke impasses geweld leidt als men conflicten op een menselijke manier wil oplossen. In het bijzonder daarbij ondersteund door zijn echtgenote, engageert hij zich op de wegen van de geweldloosheid. Hij begrijpt dat men de wereld kan opbouwen met een andere logica dan die van de macht. Voor hem gaat het om de geweldloosheid die in het hart van het Evangelie staat geschreven. Volgens zijn overtuiging is zij het enig geldige alternatief voor het geweld in onze wereld. Daarom zal hij deelnemen aan de Mururoa expeditie om te protesteren tegen de atoomproeven, zal hij zich verzetten tegen de uitroeiing van het militaire kamp in Larzac, zal hij een van de medestichters zijn van de Beweging voor een Geweldloos Alternatief (MAN – Mouvement pour une Alternative Non-violente) – aan alle acties ervan nam hij deel.

Jacques de Bollardi re heeft zijn militaire loopbaan opgeofferd. Hij heeft zichzelf steeds afgevraagd welke weg hij moest gaan. Hij heeft zijn geweten onderzocht om te weten welke wet zijn geweten hem voorschreef. Moet men soms niet overgaan tot ongehoorzaamheid aan de wet om trouw te blijven aan het Evangelie? Een authentieke traditie nodigt ons uit om in het spoor van de apostelen liever aan God te gehoorzamen dan aan de mensen. dat is het wat Jacques de Bollardi re heeft gedaan. Hij heeft die stap gezet. De wet van zijn geweten heeft hem ertoe gebracht ongehoorzaam te zijn aan de wet van mensen.

Een tijdschrift vroeg hem eens om te antwoorden op deze vraag: “Wat drijft u?” En dit was zijn antwoord:

Wat mij drijft? Ik heb veel tijd nodig gehad om het te begrijpen, en ik denk dat ik het elke dag nog aan het ontdekken ben. Ik ben dertig jaar lang op weg geweest zonder oog te hebben voor het verschrikkelijke geweld in de wereld. Bovendien had ik ook geen enkele ervaring van persoonlijk lijden. Vandaag begin ik te zien, beetje bij beetje, dat de enige zaak die zin geeft aan mijn leven, het nieuws is dat Paulus en Lucas naar Rome gebracht hebben, 2000 jaar geleden. Ze hebben vanwege Christus aan de allereenvoudigste vrouwen en aan de meest misprezen slaven gezegd: ‘Jullie zijn mensen.’

Misschien wat bedwelmend door de woorden, maar in elk geval heel eerlijk, heb ik mijn boek “Bataille d’Alger, bataille de l’homme” (De slag van Algiers, een strijd om de mens) geëindigd met deze woorden: ‘Ik durf mijn hele wezen op   n uitdaging inzetten, en dat is de liefde.’ Ik geloof dat dit meer en meer waar aan het worden is, en dat geeft me zin om steeds verder te gaan.

Voor hem is de mens de plaats waar hij God ontmoet. Het geloof in de mens en het geloof in God, dat valt samen. Zich door Christus met een tedere liefde bemind wetend, heeft hij stand gehouden te midden van moeilijkheden en hindernissen. Door eenvoudig in Christus zijn vertrouwen te stellen heeft hij zich voorbereid op de grote overgang van de dood. Hij zei:

Ik bevind me in dezelfde situatie als een kind in de schoot van zijn moeder. Het moet een enorme angst kennen op het moment dat het voelt dat er iets aan het gebeuren is waarvan het zich niets kan voorstellen. Het zal vertrekken uit die warmte en die nacht, het zal plots terechtkomen in het onbekende, het zal weten wat het wil zeggen, te leven.

Hij heeft zijn dood beleefd als een geboorte. God zij erom gezegend!

Over Partenia 2000

naar een tekst van Hélène Dupont,
op de website van Nous Sommes Aussi Eglise (nsae.fr)

In de zomer van 1995 kwamen negen vrienden van Jacques Gaillot – waaronder ook Gabriel Ringlet, vicerector geweest van Louvain-la-Neuve – bijeen en stichtten Partenia 2000 om de rehabilitatie van Gaillot te bepleiten en om hem nabij te blijven na zijn vertrek uit Evreux. Het jaar daarop organiseerden zij een “algemene vergadering” voor iedereen die verlangde toe te treden. Het waren er héél veel! De negen ‘stichters’ namen die dag ontslag, op één van hen na, Pierre Pierrard.

Vanuit een chique appartement verhuisde de vereniging na korte tijd naar een kraakpand, een plaats die beter beantwoordde aan haar ideaal: er zijn voor mensen aan de rand van de samenleving. Elke voormiddag was Jacques Gaillot er present om mensen te ontvangen.

Dat liep zo tot juni 2003, tot de dag waarop de politie in het kraakpand binnenviel en er iedereen uit ontzette... Op die dag gingen ook alle computerbestanden en archieven van Partenia 2000 verloren. Er volgden enkele jaren zonder vaste stek, waarbij ze konden vergaderen in een of ander lokaal van het gemeentehuis van het 12e arrondissement in Parijs. Tot de dag dat ze, dank zij Gérard Warengthem, pater Spiritijn en al een tijdje lid van de vereniging, welkom werden geheten in het moederklooster van de Spiritijnen.

Gérard is 12 jaar lang voorzitter geweest. In 2015, enkele dagen voor Partenia 2000 zijn 20e verjaardag zou vieren, is Gérard Warengthem gestorven. Op 1 september van datzelfde jaar werd Jacques Gaillot ontvangen door paus Franciscus. Nog vijf jaar hebben ze verder geploeterd. Formeel is nu een einde gekomen aan Partenia 2000, maar de geest die haar bezielde blijft bestaan – zo besluit Hélène Dupont: “strijden tegen elke vorm van uitsluiting in de samenleving”.

Partenia zonder grenzen

Bij het opheffen van de vzw Partenia 2000 (maart 2020, Parijs)

“Ik werd naar Rome geroepen door kardinaal Gantin, prefect van de Congregatie van de bisschoppen, de 12e januari om 9.30 uur. De bedreigingen die al een tijdje op mij wogen werden uitgevoerd. De bijl is gevallen. Men heeft mij meegedeeld dat ik uit mijn functies als bisschop ontheven werd en dat de bisschopszetel van Evreux de volgende dag om 12 uur vacant verklaard zou worden. Men heeft me uitgenodigd om mijn ontslag in te dienen, iets waarvan ik dacht dat ik dat niet moest doen.”

Aldus de persmededeling van Jacques Gaillot, bisschop van Evreux, de 13e januari 1995, de dag zelf waarop paus Johannes-Paulus II hem ontsloeg uit zijn functies. Zijn misdaden? Die zijn talrijk: opkomen voor alle mensenrechten, veroordeelden en gevangenen verdedigen, het openlijk oneens zijn met de kerkelijke doctrine omtrent de seksuele moraal, de voorbehoedsmiddelen, abortus en het gezin, de onaantastbare waardigheid van seksuele geaardheden en identiteiten duidelijk laten blijken, zich uitspreken tegen het verplichte priestercelebaat, openlijk steun betuigen aan gewetensbezwaarden, protesteren tegen de atoomwapens en de atoomproeven van Frankrijk, de Palestijnse opstand goedkeuren en Yasser Arafat ontmoeten, een jonge anti-apartheid militant van Evreux, die door het Zuid-Afrikaanse regime tot vier jaar gevangenisstraf veroordeeld is, bezoeken – waardoor hij de diocesane bedevaart naar Lourdes moest missen, in zijn pen kruipen tegen de Golfoorlog (“Lettre ouverte    ceux qui pr  chent la guerre et la font faire par d’autres”, “Open brief aan hen die de oorlog prediken en door anderen laten uitvoeren”), de blokkade tegen Irak veroordelen, in zijn bisdom een synode van drie jaar bijeenroepen. Bij voorbeeld.

De druppel die de emmer deed overlopen was zijn harde boek tegen de immigratiewetten van de Franse regering (“Coup de gueule contre l’exclusion”, “Een scherpe aanklacht tegen de uitsluiting”). Johannes-Paulus II, die heel bewust Marcial Maciel in bescherming nam en zegende en Pinochet de communie op de tong legde, kon dit niet verdragen. Zijn misdaad was de vrijheid waarmee hij zich uitsprak en handelde ten bate van verdrukten, tegen alle machten in. Zijn misdaad? De Zaligsprekingen van Jezus, de profeet die veroordeeld werd door het bondgenootschap tussen de tempel en het Romeinse rijk.

Trouw aan het Kerkelijk Recht, dat stelt dat elke bisschop, ongeacht of hij aan het hoofd van een bisdom staat of

niet, een bestaand bisdom of een bisdom dat tot een ver verleden behoort toegewezen krijgt – eerst de bisschoppelijke waardigheid, daarna de dienstbaarheid – benoemde de Poolse paus hem tot ‘bisschop van Partenia’ (Partenia, dat in het Grieks ‘maagdelijkheid’ betekent), een stad in Algerije die een bisschopszetel bezat, gesitueerd op de hoogvlakten van Sétif, die in de vijfde eeuw door de Vandalen vernietigd werd en vervolgens verdween onder het gouden zand van de Sahara, dat de wind erheen bracht. Het is precies daar dat de jonge Jacques zijn legerdienst verricht had. Het is daar dat hij het luide protest van de woestijn en van de armen beluisterd had, ten gunste van de rechtvaardigheid en de vrede, tegen alle wapens, legers en oorlogen.

Een gelukkige benoeming! Het charisma van de afgezette bisschop en de genereuze steun van talrijke vrienden en vriendinnen maakten van Partenia een maagdelijk of vrij bisdom, zonder grenzen en wetten, een bisdom van vlees en bloed, en online. “Ik ben zo vrij...” schreef Jacques Gaillot en, vrij als de lucht, het water, het zand, ging hij wonen in het kraakpand van de Rue Dragon in Parijs. Een andere zetel of bisschoppelijk paleis had hij niet, hij verbleef er tussen gezinnen van immigranten zonder papieren, waar niemand een vreemdeling was. “Mededogen is de handtekening van Jezus: een geschenk dat elke vorm van rechtvaardigheid overtreft” schrijft hij twintig jaar later. Opstandig mededogen is de handtekening geweest van deze ‘bisschop voor de anderen’ en de voetafdruk van Partenia, de Kerk van alle mensen ‘zonder’: de stem van de stemlozen, de thuis van de thuis- en rechtelozen, de daklozen, migranten, gevangenen, prostituees, Palestijnen, Sahrawi’s... “Een plaats voor de vrijheid, waar alle volkeren van de aarde met elkaar in gesprek kunnen gaan” volgens de woorden van hun bisschop.

Dankjewel, Pierre Pierrard, stichter en ‘geestelijke vader’, dankjewel, Gérard Warenghem, zoon en broer van de wereld, beiden vandaag bewoners van die plek waar geen kwalen meer bestaan! Dankjewel, Katharina Haller, Jean Garnier, Jean-Pierre Maillard, Hélène Dupont, profetessen en profeten van een wereld zonder politieke of religieuze grenzen!

Trouw aan de wet van het leven werd Partenia nu ontbonden, maar dat is maar een manier van spreken. Als juridische entiteit afgeschaft, is Partenia niet gemaakt om zich te onderwerpen aan canons en wetten. Partenia is ontstaan om grenzen af te schaffen: tussen eigen volk en vreemdelingen, tussen de Kerk en de wereld, tussen clerici en leken, gelovigen en ongelovigen, tussen het profane en het gewijde, het materiële en het spirituele, het natuurlijke en het bovennatuurlijke, het menselijke en het goddelijke. Partenia is ontstaan om grenzen neer te halen, muren te slopen, cellen te openen, grendels te breken. Om uitsluiting te doen verdwijnen. Om broederlijkheid en gelijkheid aan te kondigen. De vrijheid.

Partenia is ontstaan om opgelost te worden, zoals het zout en de gist in het deeg. Om zich in het zand te verspreiden, zoals het water, om het vruchtbaar te maken. Vandaag ontbonden, en de waarheid is geboren. De profetie van Partenia zal standhouden, net als die van Jesaja: “Ik schep water in de woestijn.” (43,20), “De woestijn zal een boomgaard worden.” (32,15), “Mijn volk zal wonen in een oase van vrede.” (32,18), “Gelukkig zijn jullie die zaaien langs het water, die os en ezel erheen laat gaan.” (32,20)

José Arregi

José Arregi (*1952), Baskisch Franciscan en doctor in de theologie, ging op het einde van het academisch jaar 2017-2018 op emeritaat als hoogleraar. Verleden jaar in november kwam een boek van hem uit met Jacques Gaillot als co-auteur: “Eclats d'humanité: Journal d'un chrétien en liberté” (Schitterende menselijkheid: dagboek van een christen in vrijheid). Hieronder twee citaten (door Google uit het Spaans vertaald) uit een andere tekst van hem: “Mijn theologische reisroute: een balans op 65-jarige leeftijd”.

We kiezen niet wat we denken, we denken wat we kunnen denken. Geloof of trouw zijn niet in het geding in wat we geloven of denken. Toen mijn ‘geloof in Jezus’ aarzelde, hield ik me vast aan ‘het geloof van Jezus’. [...] Veel auteurs zoals Jon Sobrino en Leonardo Boff hebben me hierbij geholpen. Geloof is een bevrijd en broederlijk leven, het is een bevrijdende en vreedzame praktijk. En dat is het goddelijke van Jezus en van ons allemaal.

Ik ben niet geïnteresseerd in een inteelttheologie, die alleen dient om problemen op te lossen die zonder theologie niet zouden bestaan.

7. Stem vanuit de Moslimgemeenschap - Yassin El Attar

Beste lezers,

Eerst en vooral hoop ik dat jullie en jullie naasten in goede gezondheid verkeren en een “normale” zomer gehad hebben.

Deze column draagt de naam “stem uit de moslimgemeenschap”. Toch wil ik vandaag geen bijdrage leveren vanuit die laag van mijn identiteit. Mijn identiteit is gelaagd, zoals ieders identiteit. Wetenschappers typeren dit als de ‘lasagne-identiteit’. In onze maatschappelijke context wordt vooral gefocust op enkele specifieke lagen van mijn identiteit: ik ben man, ik ben moslim, ik heb een donkere huidskleur. Op basis daarvan gaan mensen mij, vaak onbewust, bepaalde eigenschappen toedichten. Indien een autochtoon persoon mij vraagt “waar ik vandaan kom?”. Dan zal die persoon met “Zwevegem, bij Kortrijk” als antwoord meestal niet weten wat hij eigenlijk wilde weten.

Ondanks het feit dat veel mensen in hun identiteit gereduceerd worden tot één of enkele lagen, bestaat onze identiteit uit veel meer lagen. Ik ben bijvoorbeeld verloofd, wielerfan, voetbalsupporter, ik lees graag, ik ben Italofiel, ik heb roots in Limburg, ben West-Vlaming, kook graag, heb een onverklaarbare fascinatie voor het Baskenland... Ik heb een moeder die kanker overleefd heeft, ben de oudste van 3 kinderen, heb een grote familie... Uit de cocktail van al deze ‘omstandigheden’ en het samenspel met mijn aangeboren karaktereigenschappen komt de persoon naar voren die ik ben, met al mijn gebreken en sterktes.

Nu hoor ik u denken: “Uiteraard, dat is toch logisch, niets nieuws onder de zon”. Dat klopt. Toch is het stuitend en schrijnend om te merken hoe vaak ik in mijn leven geconfronteerd ben met de overdreven focus op mijn religie en etnische achtergrond. En hoe zelden mensen die ik niet ken zich verbonden hebben gevoeld met mij op basis van de vele zaken die ons verbinden. Toen ik als 14-jarige jongen tijdens het voorjaar de start van Kuurne-Brussel-Kuurne, de E3-prijs Harelbeke en Dwars door Vlaanderen bezocht werd ik meteen opgemerkt als “die vreemde eend in de bijt”. Het was vreemd voor dat uitsluitend witte milieu om te zien dat mensen met allochtone roots ook geïnteresseerd en gepassioneerd waren door koers, dé Vlaamse sport bij uitstek. Toen ik als 19-jarige jongeman tijdens warme zomeravonden voetbalde op Kortrijkse pleintjes met vrienden uit de moslimgemeenschap werd ik op een compleet andere manier benaderd door de politie, die opgebeld was wegens klachten voor geluidsoverlast na 22 uur, dan wanneer diezelfde politie voor dezelfde klachten werd opgebeld maar ik voetbalde met autochtone i.p.v. allochtone vrienden. Ook bij cafébezoeken merkte ik dat het binnen geraken in de exclusieve en populaire cafés in het Kortrijkse in mijn geval quasi volledig afhing van de etnische achtergrond van de mensen die mij vergezelden.

De pijnlijkste ervaring vond plaats in een bakkerij te Zwevegem waar ik sinds de kleuterklas vaste klant ben. Na zoveel jaren vriendelijk bediend te zijn door dezelfde, enthousiaste en goedlachse dame vond ze het plots, om onverklaarbare redenen, nodig om mij te feliciteren met mijn uitstekende kennis van het Nederlands. Daarbovenop zei ze, in een sappig West-Vlaams accent, “jamoja, alst slecht is zeggen we het, alst goed is mag t ook gezegd worden”. Ik heb mijn brood betaald en ben zwijgend vertrokken. Onmachtig om het gevoel dat ik toen had uit te drukken. Ik heb er lang over nagedacht. Ik ben ervan overtuigd dat die dame die uitspraak deed met de beste bedoelingen maar kwam uiteindelijk tot de conclusie dat de onmacht die uit die situatie voortkwam, endemisch is voor het grote maatschappelijk probleem rond diversiteit. Zolang je een andere huidskleur hebt, zal je nooit volwaardig, anoniem lid zijn van onze

samenleving. Ik geloof (en hoop) dat de mensen die me kennen, van allochtone en autochtone origine, mij wel als volwaardig aanzien. Het probleem is, en blijft, dat (het overgrote merendeel van de) mensen die me niet persoonlijk kennen, op m'n uiterlijk afgaan en me per definitie als vreemdeling of nieuwkomer zien. Terwijl ik hier geboren ben, mijn moeder ook trouwens, en ik de Vlaamse leefwereld door en door ken. Meer zelfs, ik probeer er toe bij te dragen. Dan is het erg vermoeiend om telkens opnieuw te moeten opboksen tegen vooroordelen op allerlei momenten die onbezonnen horen te zijn.

Ik zie rondom mij veel jongeren met een migratieachtergrond die eronder door gaan. Ofwel haken ze op vroege leeftijd af en belanden ze via schooluitval in de sectoren met de slechtste arbeidsomstandigheden, of erger nog, in de criminaliteit. Ofwel halen ze een goed diploma en worden ze door de discriminatie op de arbeidsmarkt verplicht om ver onder hun niveau te werken. Ofwel vinden ze wel een goede job die bij hun opleiding en kwaliteiten aansluit, maar krijgen ze te maken met de integratieparadox. Dat betekent kortweg dat hoe beter je je "integreert" in de structuren van de ontvangende samenleving, hoe meer je met manifeste discriminatie te maken krijgt. Mocht ik er immers voor kiezen om in een wijk te gaan wonen tussen mensen die allen dezelfde achtergrond hebben als mezelf, daar werken en daar leven, dan is het evident dat ik veel minder met discriminatie op basis van mijn etnie te maken zou hebben dan mocht ik mij proberen integreren in het Vlaamse sociale weefsel. Ongeacht welk pad die jongeren dan bewandelen. De rode draad is dat zij zich geen deel voelen van de samenleving. De grondreden daarvoor is dat ze zich niet aanvaard voelen. Dat zorgt voor een endemisch inferioriteitsgevoel bij jongeren met migratieachtergrond, dat vaak door tieners en twintigers (hoofdzakelijk jongens) wordt omgezet in een misplaatst superioriteitsgevoel. Daardoor ontstaat de perceptie dat die jongeren zich "niet willen" integreren en de waarden van onze samenleving afwijzen. Van iemand binnen de gemeenschap mag je aannemen dat dit geen kip en ei verhaal is. Het is logisch dat als mensen zich tekort gedaan voelen, zij zich gaan afzetten tegen diegene die hen, in hun perceptie, tekort doet.

De manieren waarop jongeren hier dan uiteindelijk mee omgaan (to cope, in het Engels, is een juister woord) loopt uitéén. Sommigen plooiën zich terug op de waarden van een conservatieve islam, omdat die hen wel welkom heet en duidelijk waardenkader meegeeft. Anderen gaan de criminaliteit in omdat ze het gevoel hebben dat rijk en succesvol worden op een legale manier in ons systeem niet weggelegd is voor iemand met hun socio-economische en etnische achtergrond. Nog anderen trekken de deur van onze maatschappij achter zich dicht en zoeken hun geluk in het buitenland. Meestal in kosmopolitische bubbels waar diversiteit omarmd wordt en je achtergrond geen rol speelt zoals Dubai, Londen, New York, San Fransisco, Hong Kong... Anderen keren terug naar het land van hun (groot)ouders en proberen daar iets uit de grond te stampen, hoofdzakelijk Marokkanen en Turken. Maar de grootste groep, die blijft hier, en die vecht voor zijn of haar plaats in onze samenleving. Een groot deel wordt verzuurd, verbitterd en/of cynisch, maar blijft vechten. In de hoop dat hun gevecht de kansen van hun kinderen vergroten.

Tot die laatste groep reken ik mezelf. Ik zie mezelf als een positief voorbeeld voor andere jongeren in onze samenleving. Ik kan niet verdragen als ik anderen hoor zeggen dat die andere jongeren "hun kansen moeten grijpen, zoals jij". Ik heb geluk gehad, heel veel geluk. Ouders die mij altijd gepusht hebben, goede leerkrachten die mij nooit hebben laten vallen, goede vrienden die mij hebben aangezet om de beste versie van mezelf te worden, mijn verloofde die me niet toelaat om de moed te laten zakken. Niet iedereen heeft het geluk, of de cognitieve vaardigheden, om op te klimmen in de samenleving zoals ik dat gedaan heb. En dat betekent niet dat ze hun kansen niet grijpen. Dat komt omdat zij niet dezelfde kansen krijgen. Daarom

probeer ik via mijn werk een steen in de rivier te verleggen, om hen diezelfde kansen te bieden. De opbouw van een inclusieve samenleving met gelijke kansen voor ieder individu begint bij het hanteren van een inclusief narratief. Het erkennen van sociale problemen die we kennen, discriminatie ten aanzien van mensen met migratieachtergrond, holebi's, vrouwen, mensen met een beperking... En op basis van een wervend verhaal proberen om die mensen mee te krijgen. Door duidelijk te maken dat deze samenleving ook de hunne is. Dat zij er niet enkel integraal deel van uitmaken, maar dat we ook op hen rekenen om ze mee uit te bouwen.

8. Religie: bedenkingen over het godsbegrip

Voor veel mensen van deze tijd is 'God' een zwaarbeladen begrip. Het besef van tot een groter geheel te behoren is nog wel alom aanwezig maar men aarzelt om de stap te zetten naar een volwaardig godsbegrip. Veel traditionele godsbeelden hebben intussen hun zeggingskracht verloren. Het valt in deze tijden moeilijk om God te zien als Vader, Koning, Heer of Rechter. Ook de vrij algemene aanvaarding van de evolutieleer i.v.m. het ontstaan van mens en heelal heeft het begrip van God als schepper zo goed als overbodig gemaakt alhoewel de discussies over het creationisme en in het zogenaamde 'intelligent design' het debat en de kritische reflectie af en toe weer aanwakkeren. Vandaag de dag beperken velen zich tot het geloof in 'iets', wat aanleiding heeft gegeven tot de ironische benaming van 'iets-isme'. Theologisch gezien is het 'iets-isme' nochtans verre van belachelijk want het doet misschien meer recht aan de goddelijke transcendentie dan allerlei al te antropomorfe godsbeelden. De zogenaamde ontologische theologie heeft voor de geseculariseerde westerse mens haar zeggingskracht verloren. Ook de klassieke argumentatie dat God een noodzakelijke hypothese is om het ontstaan van het leven, de kosmische orde en de morele natuurwet te verklaren, kan velen niet meer overtuigen. Voor zover het godsbegrip niet volledig verdampt is, worden we uitgedaagd om te herijken.

Onvermijdelijk is de vraag of de mens uit zichzelf God kan kennen en of dit kenvermogen een natuurlijk gegeven is dan wel of het kennen van God afhankelijk is van een goddelijke openbaring. In de christelijke godsdiensten is openbaring een cruciaal begrip. Op welke manier laat God zich kennen? Hoe spreekt hij tot de mensen? Zijn er exclusieve vormen van openbaring die slechts voor uitverkorenen toegankelijk zijn? In welke zin zijn kerken bewaarders en behoeders van de openbaring? Is goddelijke openbaring aan specifieke plaatsen, personen en tijdstippen gebonden? Staat het innerlijk godsbesef van de mens al dan niet in correlatie met een autonome werkelijkheid buiten de mens? Is God méér dan een psychologische projectie? Is God een uitvinding of een ontdekking? Heeft het nog zin te spreken van natuur en bovennatuur? Heeft de klassieke theologie voor de mens van deze tijd nog existentiële betekenis?

Het godsbegrip behoort tot het domein van de metafysica, d.w.z. de werkelijkheid die buiten het domein van de fysica ligt. In de filosofie is de metafysica het onderdeel van de wijsbegeerte dat zich bezighoudt met 'de laatste, bovennatuurlijke gronden van de dingen en de werkingen'. De theologie is naarstig op zoek naar nieuwe paradigma's maar de kerkelijke documenten ademen nog volop de thomistische denktrant. De cultuur van de moderniteit dwingt de theologie nochtans tot een copernicaanse omkering van perspectief naar analogie met de perspectiefwissel in de kosmologie. Een theologie die uitgaat van God als axioma of onwankelbare premisse lijkt niet meer geschikt om de mensen van deze tijd tot een godsbesef te brengen. In de huidige context lijkt het vruchtbaarder om uit te gaan van de vraag wat de moderne mens zelf als 'heilig' of 'goddelijk' ervaart.

Traditioneel wordt God als een transcendente werkelijkheid beschouwd. Het begrip 'transcendentie' kan echter op verschillende manieren ingevuld worden. Transcendentie in traditionele zin heeft de betekenis van 'uitstijgend boven al het kenbare' en dus behorend tot de orde van het bovennatuurlijke. Het kan ook de betekenis hebben van 'volmaakt en absoluut', als een soort virtuele synthese van al wat de mens zich als goed en waardevol kan voorstellen. In deze laatste zin is het transcendente niet noodzakelijk van een andere orde maar eerder een dieperliggende dimensie van de ene en enige werkelijkheid. In de meer prozaïsche betekenis van 'uitstijgend boven' is er trouwens al een vorm van transcendentie te vinden in de dynamiek van het leven zelf.

Het leven streeft uit zichzelf naar groei, rijping en ontplooiing van mogelijkheden. Van bij de conceptie geeft het leven blijk van een onstuitbare drang naar groei en ontwikkeling. Tussen geboorte en volwassenheid doorloopt elke mens een indrukwekkende evolutie van hulpeloze baby tot zelfstandige persoon. In zijn gerichtheid op de toekomst heeft ook elke jongere specifieke en soms heel persoonlijke verlangens, doelstellingen, ambities en idealen. Ook het verdere leven van een volwassene is een continu proces van loutering en rijping. Daarin herkennen we een kracht die de mens stuwt tot uitstijgen boven zichzelf. Het menselijk leven geeft daarmee blijk van een merkwaardige dynamiek, die de vraag oproept hoe het mogelijk is dat het hogere uit het lagere kan voortkomen. We kunnen zeggen dat het leven op zichzelf al een creatief proces van voortdurende zelftranscendentie is.

De onderliggende drijfkracht van dit streven is een gerichtheid op het hogere en het betere. De psychoanalyse heeft trouwens het verlangen herkend en erkend als basiscategorie van de menselijke existentie. Als basale dimensie van het menselijk bestaan moeten we het verlangen een centrale plaats geven in elke antropologie. We kunnen de eigenheid van de mens niet omschrijven zonder rekening te houden met zijn verlangen en zijn vermogen om uit te stijgen boven de directe zintuiglijke waarneming, boven het onmiddellijke hier en nu en boven de beperktheid van het contingente ego. Het menselijk bewustzijn is gekenmerkt door een openheid, die de grondslag vormt van zijn vrijheid en verantwoordelijkheid. In de fenomenologie spreekt men van de intentionaliteit van het bewustzijn. Deze openheid heeft ook betrekking op de metafysische dimensie van het bestaan en vormt daarmee de grondslag van het religieuze bewustzijn.

Het menselijk verlangen kan niettemin vele richtingen uitgaan en kan zich op zeer uiteenlopende objectieven richten, van extreem banaal en vulgair tot extreem idealistisch. Een mens kan verlangen naar geld en bezit, naar aanzien en succes, naar carrière en macht, naar seks en genot maar ook naar vrede, rechtvaardigheid, solidariteit, goedheid, schoonheid en waarheid. Meer in het bijzonder leeft er in de mens ook een verlangen naar bevrijding van lijden en kwaad. Nog een stap verder kunnen we zeggen dat het menselijk verlangen nooit volledig vervuld is omdat het ten gronde gericht is op het volmaakte. Daar ligt het punt waar we het verlangen in verband kunnen brengen met de notie van religie. Het volmaakte is universeel, geldt voor alle mensen van alle tijden en is dus transcendent ten overstaan van ruimte en tijd. Het volmaakte heeft de kenmerken van absoluut, eeuwig, oneindig en ontleent juist daaraan wat we zijn 'goddelijke eerbiedwaardigheid' kunnen noemen. Religie is dan in essentie de oriëntering van de mens op het absolute. De religieuze mens verlegt het zwaartepunt van zijn bestaan naar een hogere dimensie, waaraan traditioneel de naam 'God' werd toegekend. Het godsbegrip kunnen we hierbij omschrijven als een metaforische personificatie. Dit houdt in dat 'het goddelijke' meer adjectief is dan substantief, meer attribueert dan op zichzelf bestaande werkelijkheid. Het gaat niet langer over de kwellende vraag of God wel of niet 'bestaat' dan wel of wij in het bestaan van mens en kosmos al dan niet een dimensie van sacraliteit erkennen.

Omdat het godsbegrip samenvalt met het volmaakte en het absolute, ervaart de mens zich als geroepen om zijn leven op God te richten, de gerichtheid op God te cultiveren en te streven naar 'heiliging' door te doen wat God van hem verlangt, d.w.z. door een antwoord te geven op een appel. Niet alleen priesters en kloosterlingen maar elke gelovige heeft een goddelijke roeping. Vanuit de religieuze gerichtheid op het absolute valt ook te begrijpen waarom er van de godsdiensten zo'n grote cultuur-scheppende kracht uitgaat. Religie doet immers een beroep op het beste in de mens en is juist daardoor een cultuur-scheppende factor van eerste orde. Sterker nog: als we kijken naar wat de godsdiensten in het verleden tot stand gebracht hebben, mogen we zonder meer zeggen dat religie de moeder van alle cultuur is. De gerichtheid van de mens op een transcendente orde is onmiskenbaar de diepste bron en het fundament van alle beschaving. Wat het christendom in de voorbije eeuwen in onze contreien aan cultuur en civilisatie tot stand heeft gebracht, is daarvan het sprekendste bewijs. Kortom, godsdienst is het nobelste cultuurproduct van de mens. De zwarte bladzijden van de kerkgeschiedenis doen daar geen afbreuk aan omdat ze niet te maken hebben met het wezen van de religie maar met de institutionele en historische vormgeving ervan.

Het is de specifieke taak van de georganiseerde godsdiensten om de natuurlijke religiositeit vorm en structuur te geven. We zouden kunnen zeggen: godsdienst is de culturele en institutionele vormgeving van de religie. Het zijn de godsdiensten die voor de mensen proberen uit te maken wat de consequenties zijn van het geloof voor de concrete levenspraktijk. Godsdiensten groeien vaak uit tot coherente systemen maar vandaag de dag is er ook veel religie buiten de traditionele structuren. Aan de godsdiensten is er wel degelijk ook een keerzijde. Net als alle grote systemen hebben ook de godsdiensten een neiging om zichzelf te verabsoluteren. Ook daarvan zijn de sporen in de geschiedenis terug te vinden. Meer in het bijzonder hebben godsdiensten een neiging om hun instituties en rituelen te sacraliseren en ze met een aureool van onaantastbaarheid te omgeven door ze een goddelijke oorsprong toe te kennen. Zo zien we dat de katholieke traditie heel sterk gegrondvest is op ambten, sacramenten en leerstellige opvattingen die op Jezus zelf teruggevoerd worden. Progressieve theologen durven hierbij vraagtekens plaatsen maar de officiële kerk is als de dood voor de dreiging van wat 'relativisme' genoemd wordt. Niettemin valt moeilijk te ontkennen dat het huidige proces van ontkerkelijking voor een groot deel te begrijpen en te verklaren is als een reactie op een (te) verregaande dogmatisering en clericalisering van het geloof. De zo verketterde secularisatie van de westerse cultuur is daarvan niet de oorzaak maar het gevolg. Het valt kerkleiders blijkbaar bijzonder moeilijk om te erkennen dat de crisis van kerk en geloof niet uitsluitend veroorzaakt is door externe factoren maar ook in het hart van het kerkelijk systeem zelf zit. Roger Lenaers spreekt in dit verband van "een reus op lemen voeten".

De religie zegt dat de mens door God geroepen wordt maar een cultuur die God miskent werpt de mens op zichzelf terug. In de voorbije eeuwen is in West-Europa een cultuurmodel tot ontwikkeling gekomen, dat zich van God en godsdienst heeft afgewend en zich verder ontwikkelt alsof er geen God meer is ("etsi deus non daretur"). De dominante cultuur van West-Europa heeft de religie naar de periferie verbannen en de menselijke autonomie in het centrum geplaatst. Het doel van het leven wordt in onze cultuur vooral gesteld in termen van zelfontplooiing, zelfbepaling en zelfbeschikking. Dat maakt het voor de traditionele kerken bijzonder moeilijk. De kapitale vraag is natuurlijk of de westerse cultuur niet lijdt aan overmoed en zelfoverschatting. De geschiedenis zal uitwijzen of deze ontwikkeling een uiting is van emancipatie of van aliënatie.

Daniël Vanhoutte

9. De meeste mensen deugen

'De meeste mensen deugen' – Rutger Bregman (2019)
Samenvatting van het laatste hoofdstuk
TIEN LEEFREGELS (VOOR EEN BETERE WERELD)

Vooraf: de mens heeft millennia een verkeerd zelfbeeld gehad. Lange tijd geloofden we dat de beschaving een dun laagje is, dat bij het minste of geringste zou barsten. Dit mensbeeld en deze lezing van onze geschiedenis blijkt totaal onrealistisch.

Zodra we geloven dat de meeste mensen deugen, verandert alles. We kunnen onze scholen en gevangenissen, onze rechtsstaat en democratie helemaal anders inrichten. En we kunnen zelf ook een ander leven gaan leiden.

Deze tijd heeft te veel introspectie en te weinig outrospectie. Een beter wereld begint niet bij jezelf, maar bij onszelf. Met nog honderd tips over hoe je carrière maakt en jezelf rijk fantaseert komen we er niet.

Een realistisch mensbeeld heeft grote implicaties voor de manier waarop je met anderen omgaat.

1) Bij twijfel, ga uit van het goede.

Communiceren blijft lastig. Soms komt een opmerking niet goed over, kijkt iemand je wat vreemd aan of hoor je via via dat er iets lelijks over je is gezegd. In iedere relatie, zelfs in jarenlange huwelijken, weet je lang niet altijd wat de ander over je denkt. En dan gaan we raden. Mensen hebben bovendien een negativity bias: één vervelende opmerking raakt ons harder dan tien complimentjes (het kwade is sterker, maar het goede is met meer.) En bij twijfel zijn we geneigd om uit te gaan van het slechte. Dus wat kun je het beste doen als je twijfelt aan iemands intenties? Het is het meest realistisch om uit te gaan van het goede. Om de ander het voordeel van de twijfel te geven. Je kunt maar beter incalculeren dat je af en toe wordt opgelicht. Dat is een kleine prijs voor een heel leven waarin je anderen met vertrouwen tegemoet mag treden. Als je nog nooit bent opgelicht, moet je eens nadenken of je wel met genoeg vertrouwen in het leven staat!

2) Denk in win-winscenario's

In de afgelopen eeuwen hebben filosofen en psychologen zich het hoofd gebroken over de vraag of er zoiets bestaat als pure onbaatzuchtigheid. Rutger Bregman vindt die hele discussie oninteressant. Want stel je een wereld voor waarin je een misselijk gevoel krijgt zodra je iets vriendelijks doet. Wat voor hel zou dat zijn?

Het mooie is dat we in een wereld leven waar het goede ook goed voelt. Helpen vinden we lekker omdat we zonder elkaar verpieteren. Het goede voelt zo vaak goed omdat het ook goed is. Bij de beste deals wint iedereen. Helaas zijn talloze bedrijven en scholen nog altijd ingericht op de mythe dat mensen van nature met elkaar concurreren. (Trump zegt in zijn boek *Think big and kick ass*: "In een geweldige deal win jij – niet de andere kant").

3) Verbeter de wereld, stel een vraag

De Gulden Leefregel (wat je niet wil dat jou gebeurt, doe dat ook een ander niet. Of positief geformuleerd: behandel anderen zoals je zelf behandeld wil worden) weerspiegelt ons natuurlijke vermogen tot empathie, maar schiet tekort. Empathie kan een slechte leidraad zijn. Het punt is namelijk: we voelen niet altijd goed aan wat de ander wil. Talloze managers en bestuurders, journalisten en politici denken van wel, waarmee ze anderen in feite de mond snoeren. Vandaar dat er zelden een vluchteling

aan de talkshowtafel zit als het over vluchtelingen gaat. Vandaar dat onze democratie en journalistiek nog grotendeels uit eenrichtingsverkeer bestaan. En vandaar dat onze verzorgingsstaat van paternalisme aan elkaar hangt. In de praktijk is het beter om eerst een vraag te stellen. Om burgers zelf aan het woord te laten. Deze leefregel wordt ook de Platinum Leefregel genoemd. Cf. de Ierse toneelschrijver Bernard Shaw: "Doe niet voor anderen wat je wilt dat zij voor jou zouden doen. Ze zouden weleens een ander smaak kunnen hebben."

4) Temper je empathie, train je compassie

De Platinum Leefregel roept niet op tot empathie, maar tot compassie. Empathie is doodvermoeiend en maakt dat je somberder in het leven staat, want overal zie je uiteindelijk niets anders dan leed. Compassie daarentegen kost geen energie. Het is beheerster, afstandelijker en constructiever. Het laat je niet delen in het lijden van de ander, maar helpt je wel diens leed te zien, en vervolgens in actie te komen. Compassie geeft energie. Dat is precies wat we nodig hebben. Voorbeeld: als een kind bang is voor het donker wil je als ouder niet de angst van je kind meevoelen en in een hoekje van de kamer meehuilen (empathie). Nee, je wilt troosten en geruststellen (compassie). Compassie kun je ook trainen met meditatie.

5) Probeer de ander te begrijpen, ook als je geen begrip hebt.

Er bestaat ook een andere manier om 'uit te zoomen' (het grotere plaatje te zien). Ons verstand. De rede. De ratio. Ons vermogen om te relativiseren. Weliswaar zijn er talloze studies waaruit blijkt dat we vaak helemaal niet zo rationeel en beheerst zijn. Toch moeten we dat niet overdrijven. In het dagelijks leven gebruiken we voortdurend rationele argumenten en bewijzen. We hebben een samenleving gebouwd die barst van de wetten, regels en afspraken. Mensen kunnen veel beter denken dan we denken. Ons verstand is niet een dun laagje dat onze emotionele natuur bedekt. Het is een essentieel onderdeel van wie we zijn. Het maakt ons tot mens. Het goede aannemen is even vaak een rationele als een emotionele daad. Iemand op rationeel niveau begrijpen is een vaardigheid. Het is een spier die je kunt trainen.

Waar we ons verstand het hardst bij nodig hebben, is het bij tijd en wijle onderdrukken van ons verlangen om aardig te zijn. Ons vriendelijke instinct (de homo sapiens is namelijk geëvolueerd tot de homo puppy) staat soms namelijk in de weg van de waarheid. En van de rechtvaardigheid. Ga maar na: hoe vaak houden we onze mond als we onrecht zien, omdat we niet vervelend willen overkomen? Hoe vaak slikken we onze woorden in, om de goede vrede te bewaren? En hoe vaak zetten we mensen die hun rechten opeisen weg als zeurderige types? Dit is de paradox van dit boek: de mens is geëvolueerd als en door en door vriendelijk wezen, maar soms is die vriendelijkheid juist het probleem. De geschiedenis leert dat vooruitgang dikwijls begint bij mensen die als drammerig of zelfs onvriendelijk worden ervaren. Mensen die de moed hebben om ongezellig te doen op feestjes en partijen. Die ongemakkelijke onderwerpen aansnijden en je een onbehaaglijk gevoel geven. Koester die mensen, want ze helpen je vooruit.

6) Heb je naaste lief, gelijk ook anderen hun naasten liefhebben

Waarom geven we meer om mensen op wie we lijken? Afstand laat ons tekeergaan tegen vreemden op het internet. Afstand helpt soldaten om hun afkeer van geweld te omzeilen. Afstand heeft de grootste misdaden in de geschiedenis mogelijk gemaakt, van slavernij tot de Holocaust. Wie zich laat leiden door compassie, beseft daarentegen dat de vreemdeling dicht bij ons staat. Die stijgt boven zichzelf uit, tot zijn eigen geliefden even belangrijk lijken als de rest van de wereld. Niet toevallig verliet Boeddha zijn gezin. Niet toevallig zei Jezus dat zijn volgelingen hun vader, moeder, vrouw, kinderen, broers en zussen moesten achterlaten. Maar misschien kun je ook te ver gaan. Misschien begint naastenliefde wel in het klein. Mensen die zichzelf haten, kunnen moeilijk van een ander houden. Mensen die hun familie en vrienden uit het oog verliezen, kunnen niet het juk van de wereld dragen. Pas als het kleine op orde is, kan het grote een plek krijgen.

Als mens maak je nu eenmaal het onderscheid. Je trekt voor en hecht je aan wie naast je staat. Dat is niets om je voor te schamen. Integendeel, het maakt ons tot mens. Het enige wat we moeten beseffen is dat die vreemdelingen ver weg òók familie hebben van wie ze houden. Dat zij net zo goed mensen zijn.

7) Vermijd het nieuws

Tegenwoordig is het nieuws een van de grootste bronnen van afstand. Wie het journaal kijkt, krijgt het gevoel dichterbij de werkelijkheid te komen, maar krijgt in werkelijkheid een vervreemd beeld voorgeschoteld. Er wordt vaak in generaliserende termen gesproken over groepen mensen: 'vluchtelingen', 'racisten', 'elites', 'politici'. Bovendien zoekt het nieuws in op uitzonderingen, en dan meestal op rotte appels. Hetzelfde geldt voor sociale media. Een kleine groep pestkoppen zegt van een afstand de lelijkste dingen. Die hatelijke berichten worden door de algoritmes van Twitter en Facebook omhoog gestuwd, want sociale media teren op onze negativity bias. Neurologen wijzen erop dat onze behoefte aan nieuws en pushberichten alles weg heeft van een verslaving. Bestudeer liever de bedachtzame zaterdagkrant dan het dagelijkse nieuwsbulletin. Ontmoet liever mensen van vlees en bloed dan naar een scherm te staren. Denk even goed na over welke informatie je in je hoofd stopt als over welk voedsel in je lichaam.

8) Sla geen nazi (of: steek een hand uit naar je grootste vijand)

Als je regelmatig het nieuws volgt, is het makkelijk om moedeloos te worden. Wat heeft het voor zin duurzaam te leven, braaf je belasting te betalen en te collecteren voor het goede doel als anderen er met de pet naar gooien? Mocht je verleid worden door zulke gedachten, bedenk dan: cynisme is een ander woord voor luiheid. Het is een excuus om achterover te leunen. Wie gelooft dat de meeste mensen verdorven zijn, hoeft zich niet druk te maken over onrecht. De wereld gaat toch naar de knoppen.

Er is een vorm van activisme die verdacht veel lijkt op cynisme. Dan heb ik het over het type 'wereldverbeteraar' dat vooral bezig is met het eigen imago. Mocht je die kant opgaan, dan verander je in de rebel die het zo goed weet voor de ander, zonder iets om die ander te geven. Dan wordt slecht nieuws zelfs goed nieuws, want slecht nieuws ('De aarde warmt nog harder op!', 'De ongelijkheid is nog groter dan gedacht!') bewijst dat je altijd al gelijk had.

Om de zoveel tijd is er een filmpje over het internet van iemand die trots een nazi mept. Maar in de praktijk pakt dit averechts uit. Zoals het bombarderen van het Midden-Oosten een cadeautje is voor terroristen, zo is het slaan van nazi's een cadeautje voor extremisten. Het bevestigt hen alleen maar in hun wereldbeeld, en maakt de rekrutering van nieuwe extremisten nog gemakkelijker.

9) Kom uit de kast, schaam je niet voor het goede.

Voor een uitgestoken hand heb je één ding vooral nodig. Lef. Je kunt immers zomaar worden weggehoond als aansteller, als sentimentele do-gooder.

'Wanneer je aalmoezen geeft, bazuin dat dan niet rond ...' waarschuwde Jezus al in de Bergrede. Op zich een begrijpelijk advies. Niemand wil schijnheilig overkomen, en dus is het veiliger om een goede daad geheim te houden, of in ieder geval een excuus paraat te hebben ('Ach, het gaf me iets om te doen' 'Ik had het geld toch niet nodig' 'Het stond goed op mijn cv'). Psychologen hebben ontdekt dat mensen vaak 'egoïstische nepredenen verzinnen als ze iets doen uit de goedheid van hun hart. Dit gebeurt vooral in individualistische, westerse culturen, waar de vernistheorie (beschaving is een dun laagje boven de verdorven natuur van de mens) het diepst is geworteld. Het goede is er per definitie verdacht. Mensen lijken er een hekel aan te hebben om te erkennen dat hun gedrag gemotiveerd is door oprechte compassie of vriendelijkheid. Helaas werkt deze schroom als een nocebo (het omgekeerde van placebo: het versterkt het negatieve effect nog). Het sterkt anderen in hun cynische mensbeeld. Erger nog, als je het goede geheimhoudt, dan plaats je het in quarantaine. Dan ben je geen voorbeeld voor anderen meer, terwijl het geheim van de Homo puppy nu juist is dat we elkaar de hele tijd na-apen.

Begrijp me niet verkeerd: inspireren is iets anders dan koketteren. Uitkomen voor het goede betekent niet dat je jezelf op de borst moet kloppen. (Nog in de Bergrede: jullie zijn het licht van de wereld. Jullie licht moet schijnen voor de mensen, opdat ze jullie goede daden zien.)

Het goede is besmettelijk. Iedere goede daad is een steen in een vijver, met rimpelingen die meters doorgolven. We zien meestal niet hoe onze generositeit, door een sociaal netwerk, het leven van tientallen of misschien wel honderden andere mensen beïnvloedt.

Mensen zijn vaak verrast en ontroerd als ze simpele uitingen van goedheid zien; ze leiden ook tot een onweerstaanbare drang om ook iemand te helpen. Deze emotie noemt men 'elevation'. De mens is zo

bedraad dat een simpele blijk van goedheid al tintelingen over ons hele lijf kan bezorgen. En het fascinerende is: dit effect kan zelfs optreden als we zulke verhalen uit tweede hand horen. Dan is het net alsof er op een mentale resetknop wordt gedrukt, waardoor onze gevoelens van cynisme verdampen en we weer helder naar de wereld kunnen kijken.

10) Wees realistisch

Dit is de belangrijkste leefregel. Rutger Bregman wil men zijn boek de betekenis van het woord 'realisme' veranderen. Is het niet veelzeggend dat in ons taalgebruik 'de realist' synoniem is geworden voor een cynicus? (denk aan NVA, dat pleit voor 'realisme' in de aanpak van het klimaatprobleem). Voor iemand met een somber mensbeeld? In werkelijkheid is juist de cynicus wereldvreemd. In werkelijkheid leven we op Planeet A, waar mensen ten diepste geneigd zijn tot het goede. Wees dus realistisch. Kom uit de kast. Geef toe aan je natuur en schenk je vertrouwen. Schaam je niet voor je generositeit en doe het goede in het volle daglicht. Misschien zul je eerst nog worden weggezet als onnozel en naïef. Maar bedenk: de naïviteit van vandaag kan de nuchterheid van morgen zijn. Het is tijd voor een nieuw mensbeeld. Het is tijd voor een nieuw realisme.

Bruno Morent

10. Ernesto Cardenal

50 jaar geleden. Op de radio hoor ik een gedicht dat me diep beroert, gebaseerd op een oudtestamentische psalm. Het is van een zekere Ernesto Cardenal. Ik bestel onmiddellijk 'Protest achter prikkeldraad', de Nederlandse vertaling van zijn 'Samos' (1). Het is voor mij een openbaring. Hoe Bijbel en actualiteit elkaar oproepen en versterken. De scheppingspsalmen hebben als kader de hedendaagse kosmologie, de smeekpsalmen de onderdrukking in Latijns-Amerika en elders op deze aarde.

Psalm 22

Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?
een karikatuur ben ik geen mens
mikpunt van spot
in alle kranten wordt om mij gelachen

Tanks rondom
mitrailleurs die naar mij wijzen
en overal prikkeldraad
prikkeldraad onder stroom

Ik ben een naam in hun papieren
ik kreeg een nummer in mijn huid
gefotografeerd achter prikkeldraad
als op een röntgenfoto zijn
al mijn beenderen te tellen
ik ben niemand meer
naakt word ik naar de gaskamer gedreven
ze verdelen mijn kleren en mijn schoenen
ik schreeuw om morfine niemand hoort me
ik schreeuw in mijn dwangbuis

ik schreeuw heel de nacht
in het asiel voor gestoorden
de zaal voor ongeneeslijk zieken
het paviljoen voor besmettelijke zieken
het gesticht voor de ouden van dagen

ik vecht met de dood in de psychiatrische kliniek
ik stik onder de zuurstofkap
ik schrei op het politiebureau
in de rechtszaal
in de folterkamer
het weeshuis
ik ben radioactief besmet
iedereen is bang en ontwijkt me

Maar eens zal ik mijn broeders over U verhalen
ik zal U prijzen op onze bijeenkomst
mijn liederen klinken op uit een groot volk
de armen gaan aan tafel
ons volk viert feest
het nieuwe volk dat wordt geboren

"Cardenal actualiseert hier deze eeuwenoude klacht van een terzijde geschoven en in de goot vertrapte mens. En met hem/haar ook van alle paria's van zo'n maatschappij. Hij raamt de oude woorden in in de eigen tijd, maar ook in de eigen ervaringen. Het slot van de originele psalm is voor hem van belang: in een vernieuwde en bevrijde samenleving, waar de armen samen het feestmaal vieren, zal hij vooropgaan in de lofzang." (2)

1925-2020

Ernesto Cardenal is geboren in een gegoede familie, op 20 januari 1925 in Granada, vlakbij de Nicaraguaanse hoofdstad Managua. Hij studeert literatuur, eerst in Managua, later in Mexico en New York. In 1950 keert hij terug naar Nicaragua. Hij gaat de illegaliteit in, het ondergronds verzet tegen het corrupte dictatorsregime van Anastasio Somoza García, en wordt daardoor meermalen gearresteerd. In 1954 neemt hij deel aan de Nicaraguaanse aprilrevolutie. Deze staatsgreep mislukt en eindigt met de dood van veel van zijn medestanders.

Cardenal komt in aanraking met de werken van Thomas Merton (1915-1968), monnik van de abdij van Gethsemani in Kentucky (VS). Hij treedt er binnen bij de trappisten en wordt priester gewijd in Managua in 1965. Kort daarop sticht hij de religieuze gemeenschap van Solentiname – waarover straks meer – die al vlug een doorn in het oog wordt van het Somoza-regime. Hij gaat actief deelnemen aan de sandinistische revolutie. Die slaagt erin om in 1979 Somoza omver te werpen.

De Sandinisten, een socialistische guerrillabeweging, richten dat jaar een Comité van Nationale Wederopbouw op. En in 1985 wordt Daniël Ortega tot president gekozen. Ernesto Cardenal is van 1979 tot 1987 minister van cultuur.

Cardenal raakt in conflict met Daniel Ortega die hij verwijt de revolutionaire idealen te verraden om de macht te behouden. In 1994 stapt hij uit het FSLN, het Sandinistisch Nationaal Bevrijdingsfront, dat heden nog altijd aan de macht is. Hij sterft vredig op 1 maart 2020. President Ortega, decreteert onmiddellijk drie dagen van nationale rouw: “De regering zal toetreden tot de plechtigheden van dank en afscheid aan deze Nicaraguaanse broeder”. Deze plechtigheden vinden plaats in Managua, waarop Ernesto Cardenal wordt begraven op een van de eilanden van Solentiname.

Monnik

Cardenal (3) begint zijn levensweg in de straten van Managua, waar hij als jonge dichter de schoonheid van geliefde vrouwen bezingt, onbeantwoorde en half beantwoorde liefdes, die hij heeft beleefd op de campus van Mexico City en van de Columbia University in New York. “In de schoonheid van geliefde vrouwen heb ik de schoonheid van God ontdekt.” Het is Thomas Merton die hem laat zien dat de weg van de contemplatie allerminst een absolute onthechting van de aardse liefde behelst. En het is de zoektocht naar goddelijke schoonheid die van hem een revolutionair maakt.

Geïnspireerd door Thomas Merton, met diens autobiografisch boek ‘Louteringsberg’, besluit Cardenal zijn roeping te volgen. Merton wordt in 1955 de novicemeester van Ernesto Cardenal, die op 32-jarige leeftijd in 1957 intreedt in de trappistenabdij Gethsemani. Tussen beiden ontstaat een hechte vriendschap. In vele gesprekken komen ze tot het inzicht dat nieuwe vormen van religieus leven voor onze tijd nodig zijn geworden. Naast Merton heeft Cardenal nog twee andere inspiratiebronnen: de Luikse benedictijn Gregorio Lemercier en de bekende filosoof, pedagoog en priester Ivan Illich. Hij ontmoet hen in Cuernavaca (Mexico) waar Lemercier een experimentele religieuze gemeenschap heeft gesticht. Het gaat hem alle drie – Merton, Lemercier en Illich – om een kritisch-emancipatorische en op het maatschappelijk leven gerichte spiritualiteit.

Cardenal verlaat Gethsemani, zet zijn theologische opleiding verder in Colombia en laat zich in 1965 in Granada, Managua, tot priester wijden. In die tijd werkt hij ook aan zijn eigentijdse vertaling van de psalmen, een vertaling die hem wereldwijde bekendheid zal geven. Nu wil hij gaan waarmaken waarover hij met Thomas Merton heeft gedroomd: een nieuwe vorm van

religieus leven. In Solentiname, een eilandengroep in het Grote Meer van Nicaragua, sticht hij, samen met de dichter en schilder William Agudelo, een religieuze commune, die aanvankelijk vooral op kunstenaars is gericht.

Geleidelijk aan sluiten zich steeds meer mensen van allerlei pluimage aan bij de gemeenschap: arbeiders, boeren, studenten... Ze komen wekelijks bij elkaar rondom het evangelie. Er is geen voorganger: het is in de samenspraak dat het evangelie zelf begint te spreken. Er ontstaat een geestelijk gesprek tussen mensen met artistieke aspiraties, arbeiders en kooplui, werklozen – allemaal krijgen ze de ruimte om op eigen wijze het evangelie in hun leven te integreren en zich daarover uit te spreken. De neerslag van deze gesprekken, die Cardenal telkens met een kleine inleiding voorziet, is te lezen in het boek Het evangelie van Solentiname dat hem, nog meer dan zijn psalmen, wereldberoemd zal maken.

Cardenal deelt met Merton de intuïtie: de geestelijke weg is ‘niets anders’ dan het concrete leven. Hij wil de concrete geestelijke weg van de alledaagse mens tot spreken brengen. De deelnemers laten zich door elkaar aanspreken en komen zo tot inzicht hoe de bevrijdende kracht van het evangelie in het eigen leven werkt. Cardenal restaureert een vervallen kerk en nodigt kunstenaars uit om de plaatselijke bevolking het schilderen en het beeldhouwen bij te brengen. Artistieke expressie is in zijn ogen het ultieme medium tot emancipatie van de bezit-lozen en onderdrukten. Hierin onderscheidt de geestelijke weg in christelijke zin zich van andere levenskeuzes: de keuze voor de machteloze, die er in werelds opzicht niet toe doet.

Het oude monastieke ideaal van de contemplatie raakt hier de meest concrete levenservaringen en zet mensen in beweging. In de schoonheid van God ontdekt hij de innerlijke drijfveer om op te komen voor de armsten, de kleinsten, voor hen die niet meekunnen in de genadeloze machtsstrijd van het kapitalisme.

Ook al zijn latere stappen zijn pogingen om aan zijn roeping als trappist te beantwoorden: “De meditatie, de verdieping in het mystieke, heeft mij politiek geradicaliseerd. Door het evangelie ben ik tot de revolutie gekomen, dus niet door Karl Marx. Het evangelie heeft van mij een marxist gemaakt.”

Revolutionair en politicus

De stap van monnik naar revolutionair is dus voor Cardenal een kleine stap. In zijn gedenkschriften zal hij bevestigen: mijn leven werd altijd geleid door God. Hij heeft mij geïnspireerd om revolutionair te worden, ruim voor de oprichting van het FSNL in 1961. “Het gaat er niet om het hart te veranderen maar het systeem... De oplossing is eenvoudig: broederlijk delen. Het kapitalisme verhindert de communio. Onder revolutie versta ik de werkzame naastenliefde, die de hongerigen te eten geeft en de naakten kleedt. Maar wel binnen het kader van de gehele menselijke samenleving en niet door individuele naastenliefde.”

Solentiname wordt een doorn in het oog van het Somoza-regime. De basisgemeenschap is een verzetshaard geworden tegen het regime, een levend voorbeeld voor allen die in de utopie van een rechtvaardige samenleving geloven en zich daartoe met de revolutie verbinden. Cardenal gaat actief deelnemen aan de sandinistische revolutie. Na haar overwinning in 1979 wordt hij minister van cultuur. Hij speelt een grote rol bij de alfabetisering van het volk. En richt overal in het land spirituele vormingscentra op, bevolkt door theologen, om mensen te laten delen in de bevrijdende kracht van het evangelie. Net als in Solentiname zet minister Cardenal projecten op die mensen bewust maken van hun eigen mogelijkheden. Die stimuleren hen om aan kunst te

doen: om te dichten, te schilderen en te beeldhouwen.

In 1983 krijgen we dan die onvergetelijk pijnlijke beelden op het tarmac van de luchtavond van Managua: het opgestoken vingertje van de Poolse paus naar de voormalige trappist en katholiek priester die zich met de sandinistische revolutie heeft verbonden. Johannes Paulus II, op officieel bezoek aan Nicaragua, weigert zijn zegen aan de priester-minister die voor hem neerknielt, geeft hem integendeel een standje en vraagt hem om zich eerst met de Kerk te verzoenen. Wanneer Cardenal twee jaar later zijn politieke functies niet heeft neergelegd, wordt hij gesuspendeerd. Het zal duren tot februari 2019 voordat paus Franciscus de schorsing opheft en hij, opnieuw bekleed met de stoel, symbool van zijn priesterlijke functies, op zijn ziekbed de eucharistie ontvangt uit de handen van de apostolische nuntius.

Vanaf 1990 neemt Cardenal afstand van de heersende clan binnen het Sandinistisch Front, die zelf ook belust blijkt op macht en rijkdom. Het is niet toevallig dat de derde band van zijn autobiografie zal verschijnen onder de titel *La revolución perdida*. Ontgoocheld keert hij de sandinisten de rug toe. In 1994 volgt zijn definitieve breuk met Ortega, maar Ernesto Cardenal blijft actief in de politiek, al gaat hij zich nu vooral toeleggen op wat hij als zijn eerste roeping beschouwt: zijn roeping als dichter.

Dichter

De poëzie van Cardenal is ten diepste religieus. Als maatschappijkritiek put ze uit het perspectief van het groot visioen, waarin alles in alles is. Zijn gedichten krijgen nu een minder politiek en een meer kosmisch karakter. Ze bezingen de eenheid tussen geest en materie. Cardenal lijkt te komen tot het centrum van wat hem al die jaren bewogen heeft. Wij zijn uit sterrenstof, verbonden met de grote omwentelingen ("revoluties") van sterrenstelsels.

In deze poëzie komt de grond bloot te liggen van zijn christelijke en revolutionaire bewogenheid. Wie zichzelf leert zien, weet wat het betekent zijn leven te verliezen, opdat hij het eigenlijke leven zou winnen. En in de concrete politieke conflicten in een kleine hoek op deze aarde staan grootse dingen op het spel. Teruggaan naar God, die de revoluties van het universum in beweging brengt, behelst uiteindelijk de bevrijding van de ziel. Het is de Godsontmoeting die altijd het centrale punt in zijn denken en handelen is geweest. De mystiek die in deze gedichten naar voren treedt, is heel materialistisch van aard.

Huwelijkslied - Kosmisch gezang 28

Van leven tot leven
leven dat zich aan leven doorgeeft.
De hagedissen – wat doen ze? Meer hagedissen.
En is de voortplanting niet het fundament van al ons zijn?
Wij zijn allen kinderen, zonen en dochters van één verwekker.
De dood, voorwaarde van de evolutie.
Wij sterven opdat anderen geboren worden. Voor de anderen.
De sterren sterven, opdat andere sterren geboren worden.

Sterren ontstaan uit sterren,
en wij hebben ons lijfelijk bestaan te danken
aan voorgangers van miljarden jaren geleden
op sterren, die leefden en doodgingen,
lang voor het zonnestelsel ontstond.
En tot sterrengas zullen wij op een dag weer worden.

Waterstof zal ik zijn, maar liefhebbende waterstof.

Het is vooral in dit latere, grote dichtwerk *Canto Cosmico*, dat Cardenal gebruik maakt van perspectiefwisselingen tussen het grote en het kleine, tussen de macrokosmos en de microkosmos. Dit besef van samenhang van alles met alles ligt ten grondslag aan een materialistische tendens die tegelijk radicaal spiritueel van aard is. De hele wereld is zijn klooster geworden. Cardenals poëzie is revolutionair in zichzelf: door voortdurende omkeringen wordt de geestelijk-materiële samenhang van alles duidelijk. Zo werd hij ook in zijn engagement in de sandinistisch revolutie gedreven door zijn spirituele zoektocht en daarom kon hij er ook afstand van nemen.

De poëzie van Ernesto Cardenal laat zien waarom de dichter, de revolutionair en de priester één en dezelfde zijn. Kritisch is ze omdat ze onthult wie en wat de omvattende samenhang van het universum verstoren en in de weg staan: Somoza, Pinochet, Wall Street Journal, enzovoort.

In 2005 wordt Cardenal voorgedragen voor de Nobelprijs literatuur, zonder hem te krijgen. Hij wint verschillende andere literaire prijzen. Zijn werk wordt vertaald in een twintigtal talen.

Spiritualiteit

Ernesto Cardenal is een van de grote gestalten van de christelijke spiritualiteit in onze tijd. Hij kiest voor een christelijke, spirituele praxis. Deze staat tegenover twee vormen van spiritualiteit die heden ten dage 'in' zijn:

- spiritualiteit als een oefening in innerlijk welbevinden – een wentelen in de eigen emoties –
- een conformistische loyaliteit aan bepaalde vormen van leergezag

Deze beide bevestigen bestaande machtsverhoudingen. De geestelijke weg daarentegen behelst een beweging van omkering, een innerlijke omkering, maar altijd ook een omkering van uitwendige, maatschappelijke verhoudingen. Dit is een aardse weg, maar geen wereldlijke weg.

Eertijds namen de cisterciënzers leken aan die gingen werken maar ook volledig geïntegreerd werden in de kloostergemeenschap. Hierdoor heeft het omgaan met de schepping en het bewerken ervan een grote invloed gehad op de leefwijze van de monniken. De monnik Ernesto Cardenal stelt een teken: een teken van de christelijke spiritualiteit als een fundamenteel kritische spiritualiteit, *contemplatio in actione*, beschouwing in het handelen. Daarom noemt hij zijn poëtisch oeuvre 'exterioristisch': het is gericht op de uitwendige werkelijkheid, op concrete dingen in het alledaagse leven, alsook op de waarnemingen van de wetenschap – zoals duidelijk wordt in de kosmische gezangen –.

Cardenal verwijst naar Teilhard de Chardin, die de evolutie van de materialiteit juist als een proces van vergeestelijking beschrijft. In de materie is het geestelijke werkzaam. Deze vergeestelijking heeft ook een politieke dimensie. Zij bevrijdt de materie van de menselijke neiging om dingen vast te leggen en voor anderen te beslissen.

Dorothee Sölle spreekt hem aan met deze woorden: "Jij hebt ze bij elkaar gelaten: geloof, politiek en liefde. Jouw liefdesliederen zijn politiek, jouw psalmen erotisch, jouw ja-zeggen, jouw vieren van het leven is omvattend."

Wat is de geestelijke weg die een mens moet gaan? Cardenal maakt zichtbaar dat ieder die uiteindelijk voor zichzelf moet gaan. Geestelijk leven is niets anders dan 'jouw eigen leven'. Dit heeft hij geleerd van Thomas Merton, levend in een seculiere wereld die wantrouwig staat ten opzichte van iedere vorm van religieuze institutionalisering. Het is een weg die ook Herman Verbeek (1936-2013) is gegaan (4). Toevallig of niet noemt hij zich eveneens monnik, was hij

priester, politicus en dichter.

Deze geestelijke weg moet altijd en noodzakelijk in de praxis gestalte krijgen. Dit was toch ook het geval bij Jezus van Nazareth? Het is een weg met onverwachte wendingen, maar altijd op God gericht, een zoeken van de contemplatie in de praktijk van het alledaagse leven. Met Merton deelt Cardenal de onvrede over vastgeroeste instituties van de bestaande ordes – de klassieke scholen van spiritualiteit. Daarom gaat hij op zoek naar nieuwe vormen van gemeenschapsleven. De paradox *Contemplatio in actione* brengt hem tot de overtuiging dat het contemplatieve leven altijd ook een politiek leven moet zijn.

Zijn levensloop kan als een lichtend voorbeeld gelden voor wie in maatschappelijke contexten op zoek is naar spirituele ommekeer. Zijn kosmisch-revolutionaire zienswijze draagt alles in zich om nieuwe wegen te zoeken voor wie spiritueel zoekend en thuisloos zijn. Ernesto Cardenal laat zien dat een geestelijke weg altijd ook een weg van de wereld is, gericht op een grotere gemeenschap.

(Rob, met grote erkentelijkheid voor Inigo Bocken, wetenschappelijk directeur van het Titus Brandsma Instituut.)

(1) Ernesto Cardenal, 'Protest achter prikkeldraad. Moderne Zuid-Amerikaanse psalmen', Kok ten Have, Amsterdam, 1968

(2) Sytze de Vries, 'Van een psalm komt een psalm', bij de presentatie van Karel Eykman's 'Een knipoog van U zou al helpen', 2013

(3) De rest van dit artikel is grotendeels gebaseerd op: Inigo Bocken, 'Ernesto Cardenal, Poëtische wegen naar een kritische spiritualiteit' (met nawoord van dom Bernardus Peeters), uitgeverij abdij van berne, 2013

(4) Herman Verbeek, 'Toen daalde de duif. Herinneringen', Profiel BV, 2013. Zie ook 'In Memoriam' in Nieuwsbrief Evangelie Levensnabij, 2013-1, blz. 3-4

COLOFON

- Redactie: Rob Debels, Lieven Debosscher, Isabelle Maes en Bart Pieters
- Medewerkers aan dit nummer: Thomas Holvoet, Daniel Vanhoutte en Jan Vanden Berghe (Partenia)
- Columnisten: Yassin El Attar en Skribal
- Layout: TiDee - www.tidee.be
- GDPR: Je kan de gegevens die we over je bewaren altijd opvragen, laten wijzigen of verwijderen via een mail aan lieven.bebosscher@gmail.com

Geloof & leven verweven is de nieuwsbrief van Evangelie Levensnabij. Het is een driemaandelijks contactblad van christenen die hun geloof verbinden met persoonlijke en maatschappelijke levensvragen, met een bijzondere aandacht voor wie in de samenleving uitgesloten worden.

Ze voeden zich aan een Bijbelse spiritualiteit en kiezen voor een andere levensstijl. Ze opteren voor een democratisch kerkmodel en voor samenwerking met mensen die werken aan een rechtvaardige wereld vanuit een ander geloof of levensbeschouwing.

Evangelie Levensnabij is aangesloten bij Bezield Verband, een netwerk van personen en kerkgemeenschappen die in Vlaanderen een eigentijdse lichtbaken van zingeving willen zijn.